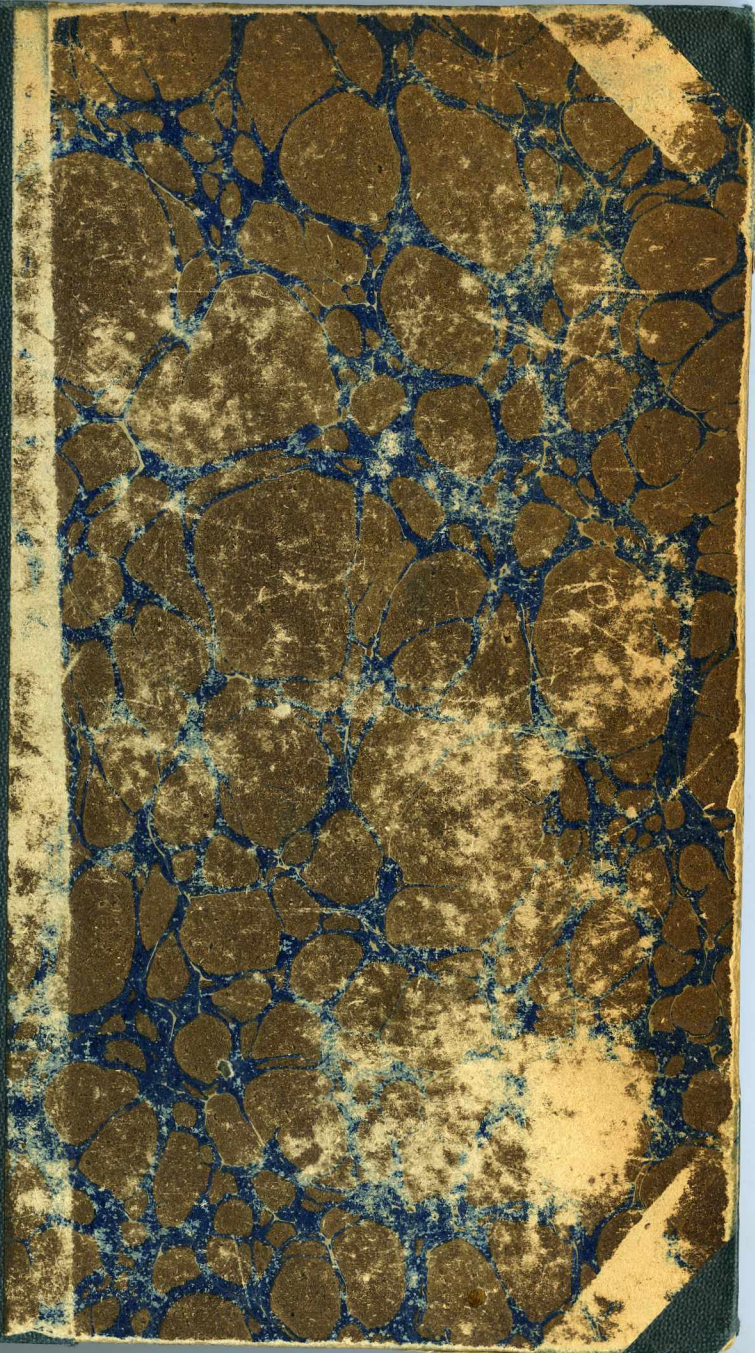

Politikai
röpiratok.

165.

☞ Második kiadás. ☜

PÁRTOK ÉS VEZÉREK

AZ

165
1497
ORSZÁGHÁZBÓL.

10
IRTA

* * *
EGY VOLT KÉPVISELŐ.

(Segré' Alajos.)

TARTALOM:

I. Áldozunk a közjóért. — II. Böles intézkedések. — III. Sovány eszköz. — IV. A választások megindulnak. — V. Az országgyűlés megnyílik. — VI. Tisza Kálmán. — VII. Ozezy Béla báró. — VIII. Szapáry Gyula gróf. — IX. Trefort Ágoston. — X. Szende Béla. — XI. A kormánypárt: Hegedűs Sándor, Láng Lajos, György Endre. — XII. Félístenek: Podmaniczky Frigyes báró, Baross Gábor, Harkányi Frigyes, Kovách László, Möricz Pál. — XIII. A kik sokra vihetik: Göndöcs Benedek, Herics Antal, Latinovits Gábor, Baranyi Ödön, Neppel Ferencz. — XIV. Mérsékelt ellenzék: Seunyei Pál báró, Apponyi Albert gróf, Szilágyi Dezső, Grünwald Béla. — XV. A függetlenségi párt: Moesáry Lajos, Madarász József, Németh Albert, Verhovay Gyula. — XVI. Nem kell handa-banda. — XVII. A vérengző toll. — XVIII. Mi legyen hát?

BUDAPEST

RÉVAI TESTVÉREK KIADÁSA.

1882.

Ára 1 forint.

BUDAPEST RÉVAI TESTVÉREK KIADÁSA.

Legújabbban megjelentek :

A LEGNAGYOBB BOLOND.

REGÉNY. Irta RÁKOSI JENŐ.

2 kötet. Ára 2 frt. 50 kr.

Jeles színműírónk ez első regénye magában foglalja mindazon előnyös tulajdonságokat, miket gazdag tapasztalás, nagy phantazia és a stilus kezelésének alapos tudománya biztosítanak a regényírónak. A regény tárgya a Bach-korszak idejéből és intézményeiből van merítve, mely gyászos idők uralkodó szellemét, tespedését s tiékos törekvéseit sok találó vonással híven rajzolja. A cselekvény mindvégig érdekes, a szereplő személyek a társadalom különböző rétegeiből, a legalsóbbtól — a legeslegfelsőig, *(érjük az uralkodó személyét, kinek e regényben szintén jutott nemes szerep)* híven és találón vannak jellemezve. A kiváló regényre különösen felhívjuk a magyar olvasó közönség figyelmét.

KERESZTEK.

Tíz rajz. Irta PETELEI ISTVÁN.

Egy kötet (17 iv.) Diszes kiállításban. Ára füzve 1 frt. 60 diszkötésben 2 frt. 50 kr.

Petelei István, e feltűnést keltett jeles fiatal prózaírónk *elbeszélései és rajzainak válogatott gyűjteménye* — az újabb szépirodalom egyik legbecsesebb terméke. — A kötet tartalmát következő tíz rajz képezi:

Tartalom: Árva Lotti. — Az én szomszédom. — Hogyan édesgetik Bogba a legyeket. — A nagyapó. — Klasszi. — Ledőltsz szlopok. — Szikra a homályban. — A dudarfalvi pap. — A Majom Anti karácsonya. — Emlékek.

Sajtó alatt;

ŐSÖK ÉS UNOKÁK.

REGÉNY

Irta KAZÁR EMIL.

Egy vastag kötet. (k. b. 22 iv.) Ára k. b. 2 frt.

PÁRTOK ÉS VEZÉREK

AZ

ORSZÁGHÁZBÓL.

IRTA

EGY VOLT KÉPVISELŐ.

MÁSODIK KIADÁS.

(Szegedi Hírlapból.)

BUDAPEST

RÉVAI TESTVÉREK KIADÁSA.

1882.

DE BALLAGI GÉZA.

~~~~~
Budapest, Nyomatott Kór & Wein-nél.

I.

Áldozzunk a közjóért.

Az országgyűlés utolsó ülősszaka végefelé jár; a házban lázas tevékenység, a folyosón izgatott társalgás, a körökben népes értekezletek folynak. Tán valami életbe vágó törvényjavaslat kerül tárgyalás alá? Dehogy, dehogy! ki látta azt, hogy törvényjavaslat ily általános érdekeltséget birna kelteni? *a jövő választásokról van szó.*

A ház folyosóján uj s eddig ismeretlen alakokat lehet látni, kik különösen a háznagyi szoba előtt kis csoportokat képeznek. Egyik köztük szerény, meg-megemelinti kalapját egyik-másik elmenő képviselő előtt; hosszában s széltiben végig nézi a folyosókat, Móricz Palyát, báró Wodjāner Bélát, Boér Antalt megbámulja s ha szolga közelit, nagy füstöt ereszt,

hogy az meglássa benne azon nevezetességet, akinek maholnap helye és szava lesz ebben a házban; ez a jelölt. Kisérete súg, bűg, tervezget; a vezető a kormány előtt jó hitelben álló képviselő, például Harkányi Frigyes, kinek ugy is vérében van az ajánlgatás. Ez mutatja be a diszes küldöttséget, amely választási segélyért esedezik; ő ügynökösködik s buzgólkodik a segély megszerzésében. Körülvezeti a nagyreményű jelöltet, s megismerti a helyiség minden zugával, megmutatja neki még a helyet is, ahol ülni fog, biztosítja pártfogásáról, s a leendő mameluk elmegy tele dicsőséggel, s a kísérő küldöttség megszámlálgatja, hogy az ígért segélyből mennyit lehet megtakarítani, ha a jelölt is ugyanannyival járul hozzá. Vajjon ki részére?.... Otthon aztán ezek az önzetlen hazafiak a jelöltnek nagy fogadtatásokat, s még nagyobb számlákat készítenek. Választás után az egyik hazafi felszereli rendezetlen kis birtokát, a másik tisztázza váltó adóságait, a harmadik vig életet kezd élni, még olyan is akad, aki érdemei folytán jó hivatalt kap. És mégis akadnak szűkeblűek, kik az országgyűlés tartamát öt évre akarják kiterjeszteni, ezek a közjó ellen, a hazafiak kárára működnek, ezek az általános elszegényesítést idézik elő.

A körben egyik értekezlet a másikat

éri, s megválasztják, vagyis kinevezi Tisza Kálmán a központi végrehajtó bizottságot. És most már a nagyhatalom meg van teremtvé. Feladata mindenekelőtt kiszemelni a meglevő képviselő urak közül mindazokat, a kiknek újbóli megválasztatása minden áron, s minden erőfeszítéssel kell hogy sikerüljön. Ezeknek a boldog halandóknak aztán a sült galamb a szájokba repül. Némelyek iránt csak félig-meddig érdeklődnek, ezek ugyan kapnak kis költséget, a hivatalos közegek is segélyökre vannak, de elbukásuk nem életkérdés; végre jön a kiket fel kell áldozni, mert a pártot új erővel szükség felfrissíteni.

De honnan veszi a kormánypárt a sok pénzt, hogy még jelentéktelen emberkéek megválasztására is költséget ad? a rendelkezési alap Tisza Kálmánnak a kegyenczek szükségleteire, a titkos költségek fedezésére, az alamizsnákra s a tányérnyalók kielégítésére is kevés.

Na, azt a legkorlátoltabb látású is tapasztalhatta, hogy a választások közeledtekor támadnak új hivatalok, tömeges kinevezések, evvel szaporítja a kormány hiveit és erejét az országban. Jó, de honnan a pénz? édes istenem Új államkölsönök, vasuti s egyéb engedmények csak hoznak valamit ily szent célra. Aztán nem figyelték meg, hogy az Itzigeek, Pirni-

tzek, Sossthalok és Feldbergerek ily tájtemel-
tetnek nemességre, kapnak rendjeleket s hang-
zatos előneveket, hisz Orczy Béla báró urnak
is csak kell három év alatt egy kis dolgot
adni, különben az a harminczhat ezer forint
az ablakon volna kidobva, s noha azon meg-
nemesített, felrendjelezett s előnévesített urak-
nak a közügyek körül megmérhetlen érdemei
vannak, azokat a kitüntetések nem kaphat-
ják ingyen, áldozniok kell a haza oltárára,
ami nem más mint a vesztegetési pénztár, ezt
aztán megénekli Jókai Mór, megolvassa Har-
kányi Frigyes, ellenőrzi Visontai Kovács László,
megáldja Podmaniczky Frigyes báró, s ráül
Móricz Palya, mint a mesebeli sárkány a kin-
cses ládára.

Ez azon fertő, melyből az erkölcstelenség
ugy terjed szét, mint a római tavakból a malaria.
Ha a kormánypárt költ és veszteget, azon óriási
tényezők mellett a melyekkel rendelkezik, mint
alázatos engedelmes szolgálói a főispánok, megyei,
törvényszéki és állami hivatalnokok, községek
előljárói, főpapság s a visszaélések biztosabb, s
fesztelenebb gyakorolhatása végett a katona-
ság is, mondom ha e mellett a borzasztó kész-
let mellett az etetés, itatás és vesztegetéshez
is nyul, mit csináljanak a szegény más párt-
beliek?

A kormánypárt tehát jól fölszerelve, ha-

talmasan fölpénzelve megindítja az országos-mozgalmat.

II.

Bölcs intézkedések.

Ezzel szemben a függetlenségi pártnak is meg kell mozdulni. Mindenekelőtt neki is pénz kell, hát elhatározzák, hogy a tagok az öt forint tagdíj helyett tíz forintot fizetnek. Ebből aztán kitelik annyi, hogy az intéző urak ingyen utazhatnak haza, a kerületeikbe, egymás kerületeibe; pártcéllokra szükséges nyomtatványok, a magok nyomtatványaik s egyik-másik kegyencznek a zászló még előteremthető, a többi csak fizessen, aztán költsön a magáéból, s aki ezt tenni vonakodik, az rossz hazafi, nem hoz áldozatot, s a pártnak győzelemre jutását akadályozza.

Hát az már tiszta dolog, hogy se pénz, se befolyás vagy hatalmi eszközökkel felszerelve a párt nem léphet versenyre a hatalmas kormánypárttal, csinálni valamit azonban mégis kell. Rajta! hívjunk össze egy országos értekezletet, lármázzuk fel a hazát, s aztán szervezkedjünk mindenfelé. Ily modorban megindult a mozgalom; lelkes felhívások, hazafias kérelmek intéztettek a választó kerületekhez, pártkörökhöz, olvasó egyletekhez, s

helyenkint a befolyásosabb egyénekhez, a megtartandó országos nagy értekezletre nézve.

A siker nem maradt el, egymást érték a megbízó levelek, s az ország minden részéből tekintélyes nevek lettek bejelentve, mint küldöttek.

Ez alkalommal igen jellemző eset fordult elő; az ó-budai munkások is bejelentették küldöttjüket, mi az értekezleten vitára adott alkalmat. Sokan kijelentették, hogy a munkások nem választó testület, s nekünk a socialdemokráciával semmi közösségünk sincs, tehát küldöttjök megbízó levele visszautasítandó. Verhovay, Szalay Imre, Madarász József s Herman Ottó egész ellenkező véleménynek adtak kifejezést, s a vita meglehetősen élessé vált.

Mocsáry Lajos, kinek a bátorság nem tartozik erényei közé, ily négy vezérférfi ellenében a többséget kimondani nem merte, hát addig izgett-mozgott, míg végre kibuvót talált. „A választó munkások alakítsanak ideiglenes kört, s mint ilyen küldjenek be megbízó levelet, s ezt aztán senkisem kifogásolhatja.“

Ez meg is történt, mire a független párt orsz. értekezletén a socialdemocrata-párt illetékesen képviselve lőn. A kecske is jól lakott, a káposzta is megmaradt, s Verhovayéknak is elég volt téve.

Az érdeklődés nagy volt; azt hitték, s

mi is azt hittük, hogy az értekezleten nagy elvi kérdések fognak vita tárgyai lenni; hogy bizonyos árnyalatok nézet-különbségei lesznek kiegyenlítendőek; hogy a küszöbön levő alkotmányos nagy műveletnél a férfias és becsületes küzdelem módozatai megállapítandók, sat.

Dehogy!

A bizottság meghatározta a sorrendet; nem volt szabad indítványozni; nem volt szabad vitatkozni, s nem volt szabad szólni másnak, csak a kiket a bizottság szólásra előlegelesen kijelölt, kijelölte pedig önmagát.

A négy szónok volt Eötvös Károly, Verhovay Gyula, Helfy Ignác és Mocsáry Lajos.

Az értekezlet célja volt tehát, hogy e négy kitünőség magát az országnak bemutassa, hogy a pártvezetőket előkészítsék arra, hogy ezek az urak hivatvák irányt adni a választásoknál, hogy csak is rájuk hallgassanak, s az ő szavok után induljanak, mert ha nem elveszett a haza. Eötvös Károlyt nem mellőzhették, mert ha valaki szónokolt, elragadott s magvasakat mondott, úgy az ő volt, ha valaki megmentette az értekezlet hitelét, úgy az ő volt, ha a küldöttek valami figyelemre méltót elmondhattak otthon, úgy az csak is Eötvös Károly beszédéből volt. Nélküle az egész értekezlet egy nyomoruságos kupak-tanács erőködésévé silányult volna alá.

Verhovayt az előkészítő bizottság, mint a párt legdrágább drágaságát be kellett, hogy mutassa. Verhovay fölállt, kidüleszté mellét, egyet igazított orrcsiptetőjén s elkezdett dörögni. Olyan volt mint az üres hordó, ráütnek egyet, nagyot kong, de egy pohár szeszt belőle kikapni teljes lehetetlen. Verhovay dörögött, pattogott, szitkozódott, de ha valaki ott-hon eltudta mondani, mit hallott tőle? úgy annak felizgatott képzelete volt segítségül, mert Verhovay mint rendesen, akkor sem mondott semmit. Helfy hosszadalmas tárgyla-gosságával agyon untatta a tisztelt idesereg-lett választókat, s kétségbeejté Mocsáry La-jost, ki már alig birta várni, hogy őt, a hata-lom fejét is megcsódálják.

Aztán vége volt. Ezért fáradt Budapestre annyi száz ember, ezért költöttek oly sok pénzt. De nem, még nem volt vége, következett a rossz ebéd, mit a vidékiek vendégszeretetet tekintetéből egy forinttal olcsóbban kaptak mint az itteniek, na de ők is elég drágán megfizették.

Most Madarász József kötötte lelkökre, hogy szervezkedjenek, s a központot kimeritően értesítsék mindenről, mert itt jegyzőkönyv fog vezetetni s a nagy protokollum mellé oda tették a kis Kada Eleket.

Ez a nagy értekezlet egy kis kudarczczá nőtte ki magát csak is az intéző urak félté-

kenykedése miatt. Elégületlenül s zugolódva oszlott szét a vidéki nevezetesség, s restelte, ha hazamegy, mivel számoljon be küldőinek, mikor Eötvös beszédjén kívül semmi sem birt emlékezetében megmaradni. Egy büszkeséget azonban mindenik vitt magával, mert a központ bizalmát megnyerte, s fölkérte, hogy figyelmét mindenre kiterjessze, legyen otthon a párt lelke és feje, terjessze elveinket, szerezzon ügyünknek híveket, s lehető leghamarább adjon jelentést a pártállásról.

Itt aztán az intéző szellemek babéraikon pihentek, a míg a jelentések elkezdtek beérkezni.

És most eljött a komoly munka ideje; tevékenységre hívta a pártot a válságos napok közeledése, s a tagok mindennap értekezletre gyültek.

Mocsáry Lajos magas hivatásának öntudatával elfoglalta az elnöki széket; a kis Kada Elek előhozta a nagy protocollumot, az elnöki széktől balra Madarász József a kérlelhetlen bíró kifejezésével ült, s kifejezése ezt látszott mondani: mit vesződtök, miért izetlenkedtek, hisz amit én mondok, csak is az dönt, s elbizakodott kicsinyléssel mosolyogta meg, ha más beszélt, mint Verhovay. Ennek többször helyeslőleg szokta megrázni szakállát, míg mások szavaira szánakozó mosolylyal tagadólag rázta kezeit a levegőben. Jobbra

Szalay Imre nyugtalanul nyújtja ki lábait, s ismét a szék alá rántja, százszor megtörüli szemüvegét, s hol felcsapja az orrára, hol lekapkodja, szakálát meg-megmarkolva simítja kétfelé, torkát hangosan köszörüli s izgatottan várja, hogy a szóló beszédét végezze, mert ő ma még csak háromszor szólott a Somogymegyei viszonyokról, s csak kétszer nyilvánította, hogy republikánus, ezt pedig nem lehet elégszer ismételni.

Ezek a szóvivők a főszemélyek s a döntő elemek.

Az országgyűlési napirend tárgyai felett, mely csak afféle mellékes dolog, hamar átesik az értekezlet, aztán az elnök mély lélekzetet vesz s előadja, hogy a választásokra vonatkozó, több jelentés érkezett be. Mozgalom.

Elnök az asztalra több terjedelmes levelet tesz le, a kis Kada Elek pedig a nagy protocollummal birkózik.

A beérkezett tudósítások úgy hasonlítanak egymáshoz, mintha egyik jelentő fél a másikatól irta volna le. Undorító, kebellázító mind. Kezdődik a felolvasás, vagyis megnyitják a vásár.

A Nasi kerületben pártunk jól áll, győzelmünk bizonyos, jelöltet kérünk, *ki hater forinrtal rendelkezik.*

A második, ötödik—tizedik—huszadik ép

így szól, csak az összegben találhatni különbséget. Lehetnek oly ajánlatok is tisztességes kerületekből, különösen városokból a melyekben a rendelkezési ezrekről nincs említés, na de ez nem tartozik az értekezlet elé, ezen helyeket a végrehajtó bizottság önhatalmilag is betöltheti hűveivel, kegyenczeivel s pártfogoltjaival.

Tehát azon helyek, ahol négy-, öt-, hat- vagy hétezer forint szükségeltetik. Ezekre nézve megindul az árlejtés.

Elnök: t. értekezlet! méltóztassék ajánlani valakit.

Birtokos osztályból; senki.

Ügyvédi karból; senki.

Iparos; senki.

Blumenkron haszonbérlo, szólal meg szérenyen egyik képviselő, kerületet kér, s kész öt-hatezer forintot áldozni.

Éljen!

Elnök: Elfogadja a t. értekezlet?

Éljen!

Tehát *Blumenkron* ur erről értesittetik, s Csatár tagtárs kiküldetik a kerületbe a szellemet élesztetni.

Csatár: én kérem alásan? engedelmet kérek, elmegyek magamért szívesen, megteszem ezt a barátságot, ámbár lelkiismeretem ellenére, valami lutheránusnak is, *de zsidónak soha.*

Zugás, zaj.

Ez nem szabadelvűség, megtagadása a függetlenségi elveknek, ez botrány!

Elnök erősen csenget. Tagtárs urat ezennel rendreutasítom illetlen kifejezéseért, amennyiben magam is egész befolyással s minden erőmmel semita-jelöltet pártolok.

Csatár: Tessék, én azért még sem megyek Megy más.

Németh Albert tagtárs.

Németh Albert: Büszkeségem megmutatni, hogy én, ki inas nélkül a folyosó végeig sem mentem, akinek külföldi dajkák ringatták bölcsőjét, aki Kairóban három hetet töltött s félig-meddig egyiptusi égaljhoz szokott, aki a dohányfüstöt nem szenvedhetem, de azért magam is rágyujtok, aki hevesi nagybirtokos vagyok... Mivel is kezdtem? igen, büszkeségem megmutatni, hogy én a zsidót is embernek tekintem. Én tehát elmegyek a kerületbe, ha Verhovay barátomat mellém adják.

Éljen! Éljen! forró kézszorítások.

Istóczy még azon este Csatár keblére borult e felkiáltással: nagy vagy te, és szavad hatalmas. Mienk a jövő! Csatár megindulással felelt: Itt elenyészik a pártkérdés. Árpád vére nem fajulhat úgy el, hogy karjaiba ölelje a nemzet megrontóit. Barátom! jegyzé meg rá Istóczy, szavaztasd meg titkon a házat, s egyet

fog érteni velünk, de nincs elég erkölcsi bátorságuk ezt bevallani.

Több ilyenféle értekezlet után megkezdődik az apostolok oszlása.

Népszónokok, szájhősök, lármázó egyének kiküldetnek apostolkodni, néha az elnök is elrándul fontosabb helyekre.

A központ kissé szünetel, mert az erő vidéken működik. Végre az apostolok lassankint visszaszállingóznak, s az értekezletek sora megnyílik.

Halljuk a jelentéseket.

Németh Albert: Magyarország a kezünkben van, annyi a kerület, hogy nem győzzük jelölttel (neki még sem jutott). Uraim! gondoskodjanak alkalmas egyénekről, mert abba a kellemetlen helyzetbe jutunk, hogy itt a kerület s nincs kit fölléptetni.

Csatár Zsigmond: Én arra kérem a t. értekezletet, ne méltóztassék engem többé kiküldeni, mert úgy megszeretnek, hogy ahol csak mutatom magamat, engem kiáltanak ki jelöltnek. Ordódyt két helyen buktatom el, ha parancsolják, a kormányelnököt is megbuktatom. Nem tudom mit csináljak? nem győzöm, már három biztos kerületem van.

Elnök: El kell fogadni, csak válasszad meg magad mindenütt, s aztán a kiknek átadod, *térítsék meg költségeidet.*

Ami más szóval körülbelől annyit tesz, alkudj meg valakivel a kerületre, bocsásd áruba választóid bizalmát.

Az elnök eme kijelentését magam hallottam, s elborzadtam. Ki szabja meg az illető költségeit? ki áll jót — én nem beszélek most Csatárról, de bárki másról, hogy az illető nem akar jó üzletet csinálni? igen is, tudok rá esetet mikor egy erdélyi képviselő ur valakit megkínált, hogy leteszi képviselői megbízatását, sőt ajánlja, ha négyezer forintot ad. Hát az ilyen kettős-hármas kerülettel bíró képviselő, ha elég erkölcstelen hozzá, s még a pártelnöktől azon biztatást kapja „számitsd fel költségeidet“ nem vetemedhetik rá, hogy üzletet csináljon belőle?

Pfui!

Madarász József eddig meglehetősen csendesen viselte magát, de megjárta kerületét, látta hogy nagyon biztos, ellenjelöltről szó sem lehet, Jenő fiát sem kell féltetni, most már fölemeli szavát, s mint a párt egyik feje hatalmaskodik, rendez és ítél.

Az országgyűlés végnapjait éli, már zászlók lengenek mindenfelé, falragaszok hirdetik a jelölteket, s a választási mozgalmak megindultak.

A függetlenségi párt roppantul el van bizakodva. Egy példát rá:

Az 1878-iki választáskor az abonyi kerületben csak két erős párt volt, az egyesült ellenzéki (Gulner) és függetlenségi (Degré). Most fölléptették Gulnert a gödöllői kerületben, hol már Bossányi kormánypárti volt fölléptetve, Gulner elfogadta a jelöltséget azon föltétel alatt, ha a függetlenségi párt nem állit fel senkit, s akkor ő az abonyi kerületben pártjával csatlakozik a függetlenségi párt-hoz. A függetlenségi párt értekezletén helyeselte, s kimondta, hogy nem léptet fel jelöltet. Gulner a gödöllői kerületben kitűzte zászlóit, megtartotta programbeszédét s elment Abonyba ígérete szerint intézkedni. És mi történik? a gödöllői kerületben egyszerre csak föllép a párt egyik vezértagja, Simonyi Ernő. Madarász József, ki már érezte, hogy erősen áll mint a Sion hegye, elkezdte a kérlelhetlent játszani; hátra vetette fejét, hogy szakála beszédénél csakugy rezgett a levegőben, s egész ékesszólásával kinyilatkoztatta, hogy ides barátim! Igaz, a gödöllői kerületben van kormánypárti jelölt, de nekünk a habarék ellenében még is valakit föl kell léptetni, mert ott van függetlenségi elem. Ha nagyok és erősek akarunk lenni, akkor mindenütt vessük meg lábainkat, s ne fogadjunk el semmi egyességet, még az ellenzéktől sem. Erre Gulner visszalép, elmegy Abonyba s egész erővel dolgozik a

független párt ellen. Természetes, helyzetében a független párti szószegéssel szemben, más sem cselekedett volna ellenkezőleg. A kormánypárt e zürzavart látván, jelöltet állított fel, s Gulner egész pártjával ehez csatlakozván, Degré kegyetlenül megbukott.

Madarász József szerint minden helyzetet s körülményt ki kell aknázni. Na hiszen kiaknázták; az ő bölcsességek s elbizakodottságok a kormány karjaiba vezette Gödöllőt is, Abonyt is.

Meglehet egyébiránt, hogy ez csak számítás volt Degré és Gulner ellen, mert másutt meg, például Esztergom és Szolnok közt az ily egyezkedés létrejött, hihetőleg mert Polonyi jobban tetszett mint Degré, és Horánszky is kedvesebb Gulnernél.

A párt vezetői sokat markoltak s keveset fogtak.

De ne előzzük meg az eseményeket.

Még egy-két nap, s az országgyűlés belesz zárva.

A pártértekezlet összejön a telj hatalmú végrehajtó bizottságot megválasztani.

Na itt volt megint egy alkalom a t. tagok begyébe látni.

A fiatal óriások neki gyürköztek, hogy most itt az ideje kivenni minden eszközt és hatalmat az öregek kezeiből, azok már túl él-

ték magokat, nincs se lelki rugékonyságuk, se szellemi képességek, se pedig bátor szívök nagy dolgokat merni. Majd mi Verhovayval az élén fogjuk ámulatba ejteni a világot s há-lára kötelezni a nemzetet. Csoportosultak, meg széjjel mentek s újra csoportosultak, s egészen fenyegető állást látszottak elfoglalni.

A párt vezérférfiai megdöbbenve figyel-ték e viseletet, sőt a pártütésnek neszét véve, sorba járták a tagokat s egészen elsápadva könyörögtek, hogy az ügy érdekében, a párt jó hirneve tekintetében tartózkodjanak a Verho-vay töredékre szavazni. Mocsáry Lajos kétér-telműen rázogatta fejét, ajkait beszívta mint a fogfájós, idegesen morzsolgatá szakállát, s elég érthetőn fejezte ki jelekkel Verhovayra vonat-kozólag azt, amit dr. Bazilio élő szóval mond gróf Almavivának.

Az értekezlet előtt Verhovay látta, hogy nincs remény győzelemre, már ekkor a többi óriást feláldozta volna, csak ő maga bejusson, de bizony nem jutott be.

Volt aztán düh, kitörés meg szitok. A melléktéremben nem csak szóval, de öklével is fenyegetődözött az új végrehajtó bizottság felé. „Majd leszek én magam végrehajtó bi-zottság, dühöngött fel s alá, megyek a ma-gam költségén, csinálok magamnak politikát és oly választásokat, hogy szemetek, szátok

megáll. Nekem nem kell a bizottságtok, belese lépnék, majd megmutatom én.

És Mocsáry meg Madarász csakugy sápadtak bele, hogy Verhovay majd megmutatja.

És meg is mutatta, mert mikor a czeglédiek a választáskor ráijesztettek, elment *könyörögni* ahhoz a bizottsághoz, melyet öklével és kitöréseivel fenyegetett, a melynek ígéretet tőn, hogy majd megtanítja, igen elment könyörögni, hogy mentse meg, segítsék elő választását. És az a bizottság, a melyre Verhovay nyelvét öltögette, az a Mocsáry Lajos, a kinek mindenkor ki lehetett a szeméből olvasni, hogy Verhovay a gyomrában van, ki amugy sutytyomban, államférfui ravaszsággal, meghittjei közt sejtetni engedte, hogy nem tekintené csapásnak, ha a pártütő vezér tovább állana, ez a Mocsáry Lajos, nyakra-főre, éjnek idején rohant Czeglédre, pedig se kormány, se habarékpárti jelölt nem volt, minden erejét összeszedte és Czegléden házról-házra járt, segítvén Verhovaynak Degrét rágalmazni s gyanusítani. Elmondták, hogy Degré a kormánypárt karjaiba vetette magát, s mint Mocsáry Lajos magát kifejezte, ez akar lenni a rés, melyen a kormánypárt Czeglédre bevonul. Szóval Mocsáry és Madarász kimutatták, hogy a haza el van veszve, ha nem Verhovayt választják meg.

És ezt tették — Madarásról nem szólok, neki lehetett meggyőződése, de Mocsáry, ki Verhovaytól a pártot megmenteni szeretné, tette gyávaságból, mert félt Verhovay tollától, félt Verhovay haragjától.

A független párt elvei magasztosak, programja az egyedüli, mely határozott, hazafias és erőteljes. Magam is át meg át vagyok hatva azon ohajtásoktól, mik ebben foglalvák. Csak ezen az uton képzelem a haza felvirágozhatását, a nemzet boldogulhatását és közügyeink előhaladását. És meg vagyok győződve, mert tudom, mert számtalantól hallottam, hogy szívesen lenne ezen párt tagja, s e párt napról-napra izmosodnék, nyerne számban és tekintélyben, ha más vezérférfiai volnának. Nem akarnak Verhovay, Mocsáry és Madarász katonái lenni, bizony jó gyomor is kell ahhoz.

Azt mondják, Tisza Kálmán zsarnok s aki akarata előtt meg nem hajol, annak menni kell. Ugyan más volna-e Mocsáry és Madarász? ép olyan, csak hogy Tiszának esze és bátorsága nélkül.

Bizony ideje volna már, hogy Irányi Dániel elzárkozottságából kilépjen, vegye a kezébe a zászlót, mely multja, jelleme, esze és becsületessége után egyedül őt illeti, szervezze újjá és tisztességesse a pártot, majd meg fogja látni, minő erők és elemek csoportosulandnak

körülte, nem csak az új nemzedékből, de a régiekből is. Olyan pártvezér, kinek szívéhez s eszéhez nem fér kicsinylés, ki azon elvekért, melyeket ma vall küzdött, ha nem is karddal a kezében, de küzdött fáradhatlan működésével, s ha szükség volt, megjelent ott, hol a veszély nem kimélt senkit. Aztán nem tagadta meg gyáván multját, hogy életét megmentse, hanem kimenekült folytatni a küzdelmet az étellel. És küzdött tovább, nem kért senkitől, nem volt terhére senkinek, hanem dolgozott s hű maradt elveihez. Tanult még sokkal többet, s haza hozta szívét, eszét s vás jellemét, hogy a hazának használhasson vele. Önzetlen hazafi, törhetlen jellem, megingathatlan becsületesség, elveiben soha meg nem tántorodott igaz ember. Rád az egész ház büszke lehet, állj a párt élére s teremtsd olyanná, hogy te meg arra lehess büszke. Emlékezz vissza, mikor a halhatatlan *Damjanics* a 3-ik zászlóaljat alakította, hányat kilökött meg ujakat bevett, még a tiszteket is elcserélte, össze-vissza válogatott, kipróbálta embereit, bajlódott velök, oktatta, rábeszélte s közibök ment a táborozás nyomorait velök átélni, és csinált oly zászlóaljat, mely csodákat mivelt, oly zászlóaljat, mely előtt mindenki, maga Kossuth is kalapot emelt. És e zászlóalj, mely eleinte gyűlölte Damjanicsot, később rettegte, utójjára az imá-

dásig megszerette. Közvitézt, ha e zászlóaljból máshova tisztnek akartak előmozdítani, nem ment, mert büszkesége volt a legvitézebb zászlóaljban szolgálni. Légy te e párt Damjanicsa s meg fogod látni, hogy rövid idő alatt e pártból a harmadik zászlóalj lesz, melyet az egész hadsereg ismert és tisztelt, az ellenség táborá pedig rettegett.

A mostani pártfőnökök még Guerilla vezéreknek is rosszak, ezekkel a párt csatát nyerni ugyan soh' sem fog. A függetlenpárt vezérférfit szeretnek vele lármát csapni, hogy minő győzelemmel kerültek ki a választásokból, nyervén 15 vagy 16 kerületet. Szép dolog! de az erkölcsi verességgel nem dicsekszenek, pedig az nagyobb, mintha 15—16 kerületet vesztek volna. Mi volt mindég a párt büszkesége? mit vetett oly öntudatosan mérlegbe, ha a kormánypárt agyonszavazta? Az erkölcsi győzelem a mienk, ha a szavazatokat mérlegelnők és nem számolnánk, önök volnának vesztesek, mert Magyarország szíve, a tősgyökeres magyar vidékek s a legmagyarabb városok pártunkon vannak. Ennek vége, a vezérférfit bölcsessége ezt a szép büszkeséget eljátszotta; Debreczen, Szeged, Hódmező-Vásárhely, Csongrád mind nagyvárosok, a magyarság lelke s mind elveszett. E győzelem nem erősítette, hanem inkább gyengítette a pártot. Igaz

szaporodtak számban, de csak úgy, mintha valaki gyönyörű kertjét valami cserjés területtel nagyobbítva, a megvolt részből a terebélyes fákat kivagdalni engedte.

III.

Sovány eszköz.

Nézzük, miként lép a választások elé az egyesült ellenzék?

Na hát ők is összeültek egy manifestumot kidolgozni a választókhoz. Ez bizony a legsoványabb eszköz a megizmosodáshoz, a leggyengébb érvelés a t. választók meggyőződéseihöz.

Csodálom, hogy annyi képzett, tudományos és józan ítéletű fő, mint ott van, azt képzelhette, hogy ezzel hatni és terjeszkedni lehet. Egy volt helytartó, lelépett kormányelnök, kiszolgált minister, nagyreményű államférfi, tanárok, papok, ügyvédek; szóval egész gyűjteménye a kiválóságoknak nem tudott gyakorlatibb eszközzel a választások elé lépni, mint egy manifestummal. Hát nem ismerik a népet? nem tudják, ki és minő eszközök ellen kell majd küzdeniök? Én méltányolni tudom tisztességes maguktartását, belátom, hogy az erkölcs-telenséget nem szitották, na de nem is dicsekedhetnek fényes sikerrel; elhódított onnan a

kormánypárt, el a független párt, s ők azzal vigasztalódnak, hogy megfogya bár, de törve nem, él a házban e párt.

Él, de fogytán van, és fogyni fog mindaddig, míg határozott programmal, egészséges nézetekkel és erős akarattal nem képez ellenzéket.

E párt programtalansága abban talál megfejtést, hogy nagyon udvarképes akar lenni, e téren a kormánypártot minden áron túlszárnyalni törekszik, s valahányszor üdvöset akar véghez vinni, azon veszi magát észre, hogy a közjogi kiegyezés valamelyik pontjával jó összeütközésbe, tehát meg kell hátrálnia, s így annyiszor és annyit hátrál, hogy egész ellenzékiekedése a beligazgatás terére s személyes kérdésekre olvad le. Ily szellemben nehéz ellenzéket képezni, s még nehezebb egészséges ellenzéki programmal előállni. Vagy mi más ok kényszerítette *Simonyi Lajos bárót* munkáerejének legfényesebb szakában e visszavonulásra? Oly közbecsülésben álló, szilárd jellemű férfi annyi képességgel, jártassággal, s ragyogó multtal nem arravaló, hogy csupán a magánélet csendjét élvezze. Az ő szellemének ott kellene működni, ahol bátorságra, szívre, s hazafiságra szükség van. Ő elhagyta az egyesült ellenzéket, mert a pártnak nincs létjoga, de miért hagyta el egyáltalán a nyilvános

pályát? tőle a haza, a közönség a közvélemény azt várta, hogy a népszerűséggel birt, s jó emlékezetben álló balközép ezen vezértagja az elejtett zászlót fel fogja emelni. Minő hatása lett volna annak! mily párt keletkezett volna ebből! . . . Vagy tán arról győződött meg ott, a hol nagy alkalma van a hazafinak kiábrándulni, hogy Magyarországon ellenzékiekedni szabad, de ellenzéki elveknek győzni nem szabad. Csak is így vagyok képes megérteni Simonyi Lajos viseletét.

Minden párt akkint fölvegyerve lép a választási küzdterre.

IV.

A választások megindulnak.

A kormánypárti jelöltek vetnek, hogy arassanak; a független pártiak vetnek, hogy legyen amit a jég elverjen; az egyesült ellenzékiek szép csendesen oltanak, szemzenek, hogy majd nemes gyümölcsöt termeljenek.

Van-e kilátás, hogy abból valaha élvezzen valaki? addig semmi esetre, amig törekvésüket határozottan nem körvonolozzák. Vagy nem akarnak komoly ellenzék lenni, hanem csakugy, mint nekem Brüsszelben a parlamenti házban magyarázta valaki. „Ott ül a kormánypárt, itt az ellenzék, de ne higgye, hogy ná-

lunk igazi ellenzék van, mi mindnyájan egy véleményén s királypártiak vagyunk, de ellenzéknek kell lenni, különben nem vitatkozhatnának.

De hát ők így találják jónak, ki tudja mit akarnak általa elérni? hát csak előre! kísért-senek szerencsét a választásoknál.

A vidék élénkül, a házak fellobogózvák, a korcsmák népesek. Soha sem lehet több új kalapot, czifra pipát és részeg embert látni mint ilyenkor. Ostorhegyesek és paripák beszerzése napirenden van, sőt még váltó törlesztések is fordulnak elő. Azok a drága hazafiak sok buzgóságot fejtenek ki; elhanyagolják családjaikat, házi dolgaikat, mert elébbre való a haza, mert a közügyek most áldozatot kívánnak. Oh mennyi feláldozás! Felszínre kerül sok sepredék s négyes fogaton vágtat előkelő ur oldala mellett olyan ember is, akinek méltó helye a fegyházban volna. Ilyenkor minden szabad, minden eszköz jó, minden körülményt ki kell zsákmányolni.

Ismerek urat, kinek csak az a szerencséje, hogy a ránézve legválságosabb pillanatban bukott meg gróf Lónyay Menyhért kormányelnök, s ez magával rántotta a szegedi királyi biztosságot is, mert azon rejtélyes ur-ember ellen id. Ráday Gedeon gróf már intézkedéseket tőn holmi *Rózsa Sándor*-féle

ügyekben. És ezen uri ember most kormánypárti pénzeket kezelt, s mint elsőrendű rab-szolgakereskedő, felruházva meghatalmazással, ellátva nagy összegekkel járt kelt etetni-itatni s lelkeket vásárolni.

Kebellázító, vérfagyasztó s lélekundorító visszaéléseket, erőszakoskodásokat s erkölcs-telenségeket vitt végbe a választásoknál országsszerzte a kormánypárt.

Atörvényt, melynek őre volna, kigunyolta, a méltányosságot, melyet az erősebbtől várni lehetne lábbal tiporta, a polgári erényt, mely az alkotmányosság lelke, megfertőztette. Tele marokkal vesztegetett, a közigazgatás tisztviselőit, bírákat s államhivatalnokokat kötele-ségeik teljesítésétől elvonva szétszorta a kerü-letekbe, hogy vásárolják s megfélemlítsék a népet. Tudok járásbiróságot, ahol becsukták a hivatalos helyiséget s az egész személyzet szerte szét ment szolgálai megbizását teljesíteni, a szolgabírákról nem is szólok, ez, aki nem magát iparkodott megválasztatni, hát sietett érdemeket szerezni valamely kormány hiva-talra.

És a főpapok némelyike . . . valóban el-szomorító! azt a magasztos hivatást, annyi tör-ténelmi multtal összekötött dicső állást, azt a független hatalmat egyik-másik nem pirult a sárba lerántani. Hova lett az a szellem, emel-

kedettség, tiszteletet parancsoló magatartás, mely hajdan az egyház méltóságait a mindennapiság köréből kiemelte? hova lett az a hatalom, mely kísérte működéseiben, akaratában és föllépéseiben? hova lett döntő szava, mely a haza sorsával oly sokszor összeforrt? eljátszotta, elkarteskedte.

Tisztelet a kivételeknek, de megróvás a vétkeseknek, s hogy vannak, alább majd kimutatom.

Legtöbb helyen a választások azt mutatják, hogy ez az alkotmány Tisza-absolutismus.

Azzal védekeznek a súlyos vádak ellen a kormánypárti vezérférfiak, a függetlenségi s az egyesült ellenzéki párt is vesztegetett, etetett-itatott. Elég szomorú, az ügyre, s elég érzékeny a jelöltre nézve, mert itt a saját erősenéhez kellett nyulni, vagy pedig a tért csata nélkül átengedni. Költöttek, mert provokálva voltak rá, s ezt is csak szórványosan bírták. Bírták volna csak felényire vagy harmadrészen kiállani a versenyt, a bankok, renték és nemesítések rendelkezési összegeivel, úgy Tisza Kálmán a hivatalos nyomás, mindenféle közegek felhasználása, a sok pénz és főispáni erőszakoskodások dacára ma menne.

Az-az, hogy nem menne, hanem menne az országgyűlés, mert ő eloszlátná s készebb volna az országot egy új választás kellemet-

lenségeinek, készebb egy hadjáratnak kitenni, mint állásától megválni. Így ismerem én őt, s így ismeri az egész ház.

Tehát költöttek; a kormánypárt igen sokat a máséból s gazdagadott, a többi pártok keveset a magukéból s elszegényedtek.

A választási küzdelem a legegzenetlenebb fegyverekkel folyt; ép úgy, mintha két fél kiállana, az egyik élesre fent Knecht Péter-féle damask karddal, a másik pedig egy kis sétatobbal. És mégis megesett, hogy a sétatobtos legyőzte a vértezett s fegyvereskező ellent.

Akárhova vetjük szemeinket az országban a vesztegetés, erőszakoskodás és hivatalos visszaélés mindenütt szerepel. Nem akarok messze félreeső helyekre mutatni, mert azt mondhatnák oly messze van, hogy innen egészen más világításban látszik a dolog. Lássuk a központhoz közel eső helyeket, vegyük szemügyre Pestmegyét, s itt is a legközelebb eső Vácot. Azokra nézve amik itt történtek, elundorodik az ember.

Szerencsére itt a kormánypárt olyan ellenfélre akadt, ki a trumpra mindég birtumfpot adni, akár szellemileg, akár anyagilag történt a kihívás.

Nos, mi van Váczon?

Van püspök, káptalan, járásbiróság, szolgabíró, nőegylet és zsidóközség. Ez mind hi-

vatalos állást foglalt a kormányjelölt mellett, ez mind cselekvőleg lépett fel.

A vendégszeretetéről s vendégeskedéseiről híres *püspök ur* az uradalom korcsmaiban a bort folyóvá tétette, ünnep- és vasárnapokon a pecsenye adagok is kijártak. Ő igen jószívű ur, s miután neki eleget adott az isten és a haza, a szegény embereknek is juttat legalább három évben egyszer. Már nem tudom, az ő egyenes meghagyásából-e, amit föltenni még sem merek, de annyi bizonyos, hogy főbb tisztjei azon választóknak, kik a kormánypárti jelölt zászlója alá sorakoznak, s annak jelvényét viselik, az uradalmi erdőkből fát engedélyeznek, ezt minden jámbor és bűnös lélek tudja Váczon, a miért is a nép — igen találóan — elnevezte tuskó-pártnak; legelő, feles föld bőkezűen osztogatnak a hiveknek; az ellenzékhez csatlakozó makacskodóktól pedig minden kedvezmény, miben máskor az uradalom részesíteni szokta, — megvonatik. Nem hiszem, mondom, hogy az ő nagyméltósága egyenes meghagyásából történnék, *de miután oly nyíltan folyik és tetemes összeget képviselő vesztegetés ez*, hogy lehetlen, miszerint főbb tisztjei ezen visszaélést csak úgy saját rovásukra tennék, mert ha igen, felteszek annyi erélyt a püspök urról, hogy az efféle embercsiszárokat pokolba csapná. Ezek a jó madarak nem

kimélik az ő nevét, sem pedig erszényét; saját nevökkel nem gondolnak, erszényök pedig duzzad a hulladékból.

Azt mondják, a püspök jó ember, (én nem ismerem,) — s csak elvetemült tanácsosai veszik rá oly dolgokra, a mik sem állásával, sem lelkületével össze nem férnek. Eszerint rettenetes gyenge ur, és nem csak nem tölti be azon diszes állást, ahova ész, szív és erős akarat kívántatik, de még hátrányára is van.

Jellemzetes vonás az ő eljárásából, hogy e kerületnek — kivételesen, de többször volt rom. kath. képviselője, mint Hajnik Pál, Drágfi Sándor, Degré Alajos, volt rom. kath. jelöltje is, ki választás alá került, Peskó Madárd, de ezekre szavazni ő nagyméltósága soh'sem tartotta érdemesnek, pedig Hajnik Pál kormánypárti volt, Drágfi Sándor is eleintén mint ilyen lépett fel, a kalvinista ifj. Ráday Gedeon grófra azonban egész tüntetéssel, diszfogatán ment szavazni.

Hiszen ez nagyon szép, emelkedett és korszerű dolog, ha a főpapság nem tekint valásra, de azután ők se panaszkodjanak ám, hogy az egyház hivei nem elég kegyelettel s áhitattal támogatják a rom. kath. ügyeket, s ne indítsanak valóságos hadjáratot azok ellen, a kik például a polgári házasságot sürgetik.

A vácsi püspök ur, úgy látszik, jól tudja melyik ut vezet Rómába? s minő érdemek kivántatók a v. b. titkos tanácsos-féle kitüntetésekhez?

Egy vácsi hizott kanonok kortes beszédében Tisza Kálmánról kijelentette, hogy a legnagyobb államférfi. Na, ez egy kis kérvény valami zsiros apátságra, mondják, már meg is van neki ígérve. Ez a leereszkedő ur csupa korteskedésből a zsidolakomára is elment szónokolni. Kedves egészségére kívánom, egy kis Macestől még még nem soványkodik.

Komolyabb dolog az, amit egy másik nagyhatáskörű kanonok tett. Ez a nagyságos, most már méltóságos ur a székesegyház falai közt tartott kortes értekezletet, a diszfogatba maga mellé ültetett egy megbélyegzett zsidógyereket, s megindult a kerületben korteskedni, nyomást gyakorolt a lelkészekre, tanítókra; a püspöki vagy káptalan birtokokon pedig osztogatta a földet, erdőt és parancsokat.

A választás után ki is nevezték mindjárt czimzetes püspöknek.

Az ugyan nem nagy dicsőségére válik az egyháznak, ha ilyen érdemekért teremnek a püspökök, s bizony a kormánynak is több belátása lehetne, mint efféle szolgálatot ilyenakra-főre hasonló kitüntetéssel jutalmazni. Hisz ha nem a választási szolgálatokért nevez

ték ki, várhattak volna egy kicsit azon eljárással, s akkor nem lett volna annyira feltűnő, vagy ha Vácson oly sürgős volt egy czimzetes püspök, miért nem szemeltek ki más régibb és érdemes kanonok urat? ott van például Kovács Pál, kiprobált hazafi, tudományos és irodalmilag művelt ember, erkölcsös életű, ki hivatásának egész odaadással megfelel, s a testületnek egyik disze. Jhah! de nem kortes.

A mai kor nem az érdem, erkölcs és tudomány kora. Most a kormány azokat jutalmazza akik hűséges eszközök, és tántorithatlan odaadással végzik azt ami az országot megmételezi, de a kormánynak többséget hoz.

Hát a többi tényező? a szolgabíró és segédszolgabíró? hisz Pest megye ellenzéki. Na akkor szerettem volna látni, mit mivel ha kormánypárti? Valóban, ha a lezajlott választásoknál a közigazgatási tisztviselők maguk tartását megfigyeltük, önkénytelenül támadt bennünk a kérdés: miért küzdünk mi annyira az ellen, hogy a közigazgatási tisztviselők kinevezés útján töltsenek be? Hisz a jelenlegiek választvák, állásukat, hivatalukat a közönségnek köszönhetik, s mégis egész elkéseredéssel képeztek frontot a közvéleménnyel, nincs az a kinevezett tisztviselő aki úgy egész ízében játszotta volna a kormánypártit, mint ezek a választott urak. Az ellenzéki jelöltekkel

szemben akadályoskodtak, erőszakoskodtak, valószínűs zsandarokká lettek. Báró Prónay Gábor ellenzéki jelölt körútra indult programbeszédet tartani a kerületben. A községben be volt jelentve az óra mikor érkezik. A szolgabírónak nem volt sürgös dolga mint kocsira ülni, hogy őt mindenütt megelőzze. Behajtott méltó segédével Püspök-Hatvanba. A nép összegyűlve várta a jelöltet.

A szolgabíró lehordta őket, s midőn egy kisbíró meglátta a Prónay jelvényt a község előljáróit felelőségre vonta, hogy mint merészlik ezt megtérni? azonnal letétette vele s az összegyűlt népet szétkergette. Midőn Prónay megérkezett, nem volt kinek beszéljen, egy lelket sem talált. A szolgabíró urak egyenesen hajtottak Szent-Miklósra; itt ugyanaz történt ami Püspök-Hatvanban, s így előzte meg az ellenzéki jelöltet a közigazgatási tisztviselő ur Vác-Hartyánon is.

Most ugyan nem tudom, az adóhivatal miként tett ki magáért, de azelőtt az adóhivatali helyiségre kitűzték a kormánypárti jelölt zászlóját, benn a hivatalban a gróf Ráday jelvény tündökölt, s ha egy veres tollas merte magát ott mutatni, azzal kegyetlenül elbántak, míg a Ráday jelvényesek iránt udvariasak, elnézők s engedékenyek voltak. A helyiség tulajdonosa merészkedett nem Ráday-párti lenni,

az adóhivatal ráparancsolt, hogy rögtön tüzze ki a Ráday zászlót, s tegye fel annak jelvényét, különben felmondják a helyiséget. Degré, az akkori ellenjelölt ezen erőszakoskodást följelentette Széll Kálmán pénzügyministernek, s közegei ellen vizsgálatot kért. Na hiszen jóhoz fordult, az oda se hederített.

És mert báró Prónay Gábor birt daczolni az ő erőszakoskodásaikkal, mert nem nézte összefont karokkal, hogy miként vesztegetnek, vásárolnak s erőszakoskodnak ő ellenében, mert volt ereje mindezek daczára ifj. Ráday Gedeon grófot megbuktatni, hát vizsgálatot eszközöltek s kérvényeztek ellene.

Hát nekik minden erkölcstelenség szabad, ők lábbal tiporhatják a törvényt, és ha az ellenfél védekezik s a maga eszközével mer ellenük küzdeni, törvénysértést követett el? akkor elég vakmerők a választást vizsgálattal és kérvénnyel támadni meg.

Erre nekem eszembe jut egy ifjúkori történet. Jogászok voltunk, még akkor nem világított légszesz, hanem a boltok ajtaja előtt jó alacsonyan olajlámpák pislogtak. Pajtásom hosszúszáll legény volt, körül-belől mint Wodjánaer Béla, nem a nagyságos, hanem a méltóságos. Amint a vácz-utczában megyünk, pajtásom kalapja belebotlik egy lámpába, s ez csörömpölve hull alá.

Egy fillérünk sem volt.

A boltból kiszaladnak ur és segédek.

Na, gondolám, kész a botrány.

Az én barátom se volt rest, s mielőtt a tulajdonosok szóhoz juthattak volna, éktelen lármát csap, hogy micsoda czudarság az, ily alant függeszteni a lámpát, most fizessék meg a kalapját.

Eleintén a boltosok csakugy hüledeztek e merészségen, de az én barátom mindég jobban lármázott, úgy hogy csoportosulás kezdődött. A boltos ezt megrestelvén, a kalap árát kifizette, pedig az én pajtásom csak azért lármázott, hogy a lámpa árát rajta ne követeljék.

Hát ez az érdemes váczí párt is azért lármáz, vizsgáltat és kérvényez, hogy elvonja a figyelmet az ő visszaéléseitől.

Valóban érdemes volna egy pártatlan, ha lehetséges külföldi ember által mind a két fél ellen megindítani a vizsgálatot. Majd meghunyászkodnának ő kegyelmük, ha járásbíró, szolgabíró, főispán, s mit tudom én mi mindenféle hatalmasság nem állna a hátuk mögött.

A választó közönség is úgy el van már rontva, hogy a t. polgártárs a jelöltnek nem csak a szivart veszi ki a szájából, de még a szopokát is.

És a kortesvezérek! szólok a kormánypártiakról, akiknek oly bőséges módjuk volt

a kormányt, a püspököt, a jelöltet egyiránt megadóztatni, ezeknek csakugyan bő szüret az ilyen választás. Jellemző rájuk nézve ifj. Ráday Gedeon grófnak egy arany mondása. Mikor megbukott, elmentek hozzá a főbbek részvéttüket és sajnálatukat a tőlük telhető legékebben kifejezni, s vigasztalták, ha majd a választást megsemmisítik, vagy ha ez meghiúsulna, hát a jövő választáskor meg fogják mutatni, hogy minő óriási többséget birnak teremteni.

— Köszönöm uraim, válaszolt Ráday gnyos mosolylyal, ha megint választás lesz, nem mint jelölt jövök ide, hanem mint kortesvezér.

A bukás után Ráday ügyét Váczon becsomagolták s kilencz zsidó mint gyorsszállitmányt vitte Zentára. De a sürgöny a gyorsszállitmánynál is hamarébb érkezik, hát a zentai hivatalzsereg már elkészölve várta a kilencz kebelbarátot és elvtársat, Rádayt pedig kikíáltották kormánypárti jelöltnek.

Hogy minő eszközökkel működtek itt is, arról épületes dolgokat hallottunk. Elég legyen a választási jelenetről annyit fölemlíteni, hogy a szavazás folyt — folyt, s mikor már végefélé járt, oly mozzanat volt, mikor Ráday kilencz szavazat többséggel birt, s az elnök minden előleges záridő kitüzése nélkül a választást

berekesztvén, Rádayt mint kilencz szótöbbséggel megválasztott képviselőt üdvözölte.

Majoros István választói még sokan le nem szavaztak. Hasztalan, a választás be van zárva, az eredmény kihirdetve, Éljen ifj. Ráday Gedeon gróf!

Tehát Rádaynak meg kellett lenni minden áron, itt vagy ott; így, vagy úgy. És miért? tán oly nélkülözhetlen tagja a háznak, oly kiváló képesség és munkaerő mint Teleszky István, akiért bizony nem erőttette meg anyyira magát a kormány, vagy Kautz Gyula, aki egyik disze s munkás tagja volt a párt-nak. Ezek eleshettek, eleshetett Emmer Kornél és Prileszky Thádé, de Rádaynak be kellett jutni minden áron, hisz megmondta róla a váczsi lap, hogy Teleky vér van benne, s Tisza Kálmán unokatestvére.

Sokat mondhatnék a duna-pataji kerület-ről is, hol szegény Szabély Antal küzdött Ivánka Imre vasuti részvényei ellen.

Hát a n.-abonyi-kerület? ez megritkitja párját a szinte nevetségig vitt erőszakoskodással, amiban leginkább kitűntek az ellenzéki-eskedést szenvedő Pestmegye közigazgatási tisztviselők. *Teszáry* szolgabíró két kocsival járt faluzni s egész tekintélyével s befolyásával hódítani a kormányjelölt részére.

A kormánypárti jelölt rabszolgá kereske-

dője három oldalról befolyt összegektől duzzadó táskával járt faluról-falura, s nyíltan kihirdette, hogy egy fuvar nyolcz forint, *s minden szavazó hat forint*. A jelöltnek saját pinceszéből, saját lovaival szállították a bort fakukra, háromszáz akón felül. Ez történt nyíltan, tartózkodás nélkül, az egész világ szemeláttára. A jelölt el se ment a községekbe magát bemutatni, programbeszéde a hordókban volt, s a t. polgártársakat ez jobban lelkesítette, mint a világ legelső szónoklata.

Volt itt oly község, amelyben a választók egymás közt megállapodásra jöttek; hatvan szavazó kormánypárti hatvan ellenzéki, ötven semleges, *tíz forint egy szavazat ára*, ha a jelölt meg nem adja, megyünk a másik pártra. Az ötven szavazó tartozkodó állást foglalt, várt arra, ha negyven-ötven szavazat dönt, majd akkor lépnek alkura.

Derest az ilyen t. polgártársaknak és nem választói jogot.

Kétségbeejtőn szomorú dolog az, hogy a nép nagy része azon jogokból, melyért anynyian elvéreztek, mit apáik annyi áldozattal vívtak ki, melyért annyian szenvedtek vértanúi halált, s annyi került börtönbe vagy száműzetésre lőn kárhóztatva, utódaik most vásárt csinálnak.

Valóban nehéz meghatározni, ki az er-

kölcsstelenebb, aki eladja magát, vagy pedig aki megveszi őtet? Egyik sem méltó a szabadságra.

A nép húz az ellenzékhez, óhajtja a győzelmét, de az eszem-izomnak, meg a napi dijaknak nem tud ellenállni.

Megtörtént nem egy községben, hogy a vezetők elmentek a függetlenségi jelölthöz s kijelentették, hogy a kormánypárttól nyolcz forint fuvar s hat frt napidíj van felajánlva, de ha két frttal kevesebbet ad a függetlenségi jelölt, a kormánypártinak a faluból egy szavazata sem lesz. De, tették hozzá, a nép szegény, ingyen vagy egészen csekélységért nem mehet.

Említettem, hogy az ellenzékieskedő Pest-megyei szolgabírái hogy jártak a kormánypárt részére faluról-falura egész hivatalos befolyásukkal korteskedni. Lássunk más tisztviselőt is.

Kara-Jenőn Degré bejelentette, hogy másnap d. u. 4 órakor beszámolót akar tartani, s kérte az előljáróságot, hogy tudassa ezt a néppel.

Másnap pontban d. u. 4 órakor szerény kis kíséretével megjelent a helység házában, melyet zárva talált. Egy lélek sem volt jelen, akitől felvilágosítást nyert volna. A kíséretében levő f. t. Szitár Mihály, ottani plébános egészen felháborodva ezen, addig járt-

kelt, míg egy kisbiróra akadt. Kérdésére, hogy hol a jegyző és bíró? azt a feleletet nyerte: a korcsmában. Csakugyan ott voltak, ahova a megyei csendbiztos akkor kísértetett egy hordó bort a megyei csendlegényekkel a kormánypárti jelölt lovaival; a korcsmára kitűzték a k. p. jelölt zászlóját s a népet odacsöditették zeneszóval. Degré kérdezte: bejelentett éke hogy ő d. u. 4 órakor itt megjelenik. Nem kötelességünk, felelték a csendbiztos nogatására. Jó, hát adjanak egy dobost, vagy község szolgát, hogy összehivassuk mi. Megtagadták. Megtagadtak minden módot és eszközt, hogy a képviselő törvény adta jogait, s kötelességét teljesítse, s mind ez a csendbiztos bátorítására történt, aki egész hivatalos tekintélyével hozzálátott az iváshoz, itatáshoz és korteskedéshez. Degré illető helyeken panaszt emelt, a törvényszék ebben nem talált megbüntető cselekményt, az alispán pedig azt írta a csendbiztosnak — amit az mindenütt dicsekvőleg felmutatott: Édes öcsém! okosabban csináld a dolgot.

Ha egy igazán ellenzéki megyében ilyesmi történt volna a kormánypárti jelölttel, majd találna a törvényszék benne megbüntető cselekményt.

A csendbiztos erre vérszemre kapván hallatlan merészségekre vetemült. Mikor a vá-

lasztók Abonyba jöttek a választásra, csendlegényeivel a független párti kécskeiekre csapott, tizennégy kocsit elszakított onnan, s erőszakkal kísértette az ellentanyára.

A választás napján, mikor a független pártiak jöttek szavazni egy gonoszlelkű kortes csalárd feladással a katonaságot rahamra birta, ezek elgázolták és széjjelszórták a függetlenségi választókat; mikor aztán a tizedesek mentek a megrémült választókat összeszedni a csendlegények lovaikkal elfaroltatták, úgy hogy azokkal nem érintkezhetek. Hallom, ez a gyönyörű mákvirág zsándárm-hadnagyságért folyamodott. Meglesz, elég érdemet szerzett rá.

Igy viselték magukat az ellenzéki vármegye közigazgatási választott tisztviselői. Az ilyeneknél csakugyan jobb és előnyösebb a kinevezett közigazgatási tisztviselő, legalább tudja az ember kivel van dolga? s föltehetni a kormányról, hogy hivatalos minőségben képesített egyénnel tölti be azon helyeket, s így ha már a politikában nem veszünk velők semmit, legalább remélhetjük, hogy munkás, képezett s buzgó hivatalnokokat kapunk, mert hogy ilyenek legyenek, az a kormánynak is érdeke. Annyi vita folyt efelett a házban, s ime Pestmegye érdemes tisztikara megmutatta, hogy Grünwaldnak van igaza.

A kép kiegészítéseül még egyet.

A gödöllői kerületben volt kormánypárti jelölt, és lépett fel egyesült ellenzéki is.

Az egyesült ellenzéki ismert tekintélyes, régi és szép képességekkel bíró egyéniség, okvetlen meg lett volna, ebbe nem is kételkedett senki.

Miután a megyében mindenütt a kormány malmára hajtották a vizet szolgabíró uraimék, hát itt a szolgabírók függetlenségi jelölt mellett izgattak. Minő ellenzéki szellem! mennyire kirí ezeknek az eljárása a többiekétől! Oh ezek a lángeszű urak! oly korlátolt velejűeknek tartanak másokat, hogy be nem látták, miszerint ez csak azért történt, hadd oszoljon meg az ellenzék, s legyen biztosítva a kormánypárti győzelem.

Oh Nyáry Pál! örömed telnék benne, ha látnád, mily ellenzéki ez a Pestmegye! méltó rá, hogy vezérmegye legyen!

Hát így ment az itt a központ körül és még kegyetlenebbül a távolban.

Igy aztán meglett a kormánynak a nagy többség, s az országgyűlés összejön, hogy a győzelemittas kormánypárt dicsőségét lássa. De azért:

„Rothad Dániában.“

V.

Az országgyűlés megnyílik.

Változnak az egyének, az alakok, de a többség marad.

A mi országgyűlésünk egy nagyobb szabásu színmű három felvonásban; vannak fő, mellék és néma szerepek, hős, cselszövő és sugó; jutalomjátékban a kiváló tehetségek részesülnek. Az értekezletek a próbáknak megfelelők; itt a szerepek kiosztatnak, néha elcseréltetnek, a főpróba a kormánypárti értekeztet; itt már jelmezben, teljes világítás mellett folyik le a próba, s amibe itt megállapodás történt, az többé nem tűr változtatást. Vannak idegfeszítő és viharos jelenetek, de mindez csak játék, s a darabnak úgy kell végződnie, mint a szerző megírta. A közönség sokszor kíváncsi, izgatott és ideges, csak a szerző nyugodt, mert tudja a játék kimenetelét.

Csak egy példát említek. A bosnyák kaland országszerte rossz vért szült. A sajtó párt-szinezet nélkül megtámadta, izgalmas népgyűlések folytak le, a küszöbön levő országgyűlési képviselőjelöltek minden pártból ellene nyilatkoztak, a kormány pedig nyugodt lélekkel tékoztatta a magyar vért és a keservesen behajtott milliókat. Az országgyűlés összejött, s

a nagy többség megadta az utólagos jóváhagyást e szerencsétlen foglaláshoz.

Hát nem komedia ez? és e komedia szerzője nem volt biztos a mű kimeneteléről akkor mikor az egész ország s minden képviselőjelölt lármázott?

Igy volt a bankkérdés, így az önálló vám kérdése.

A három felvonásnak vége, a kormány ír új darabot, a szereplők készülnek az előadásra, s a közönség a lejátszott mű izgalmát feledve, kíváncsian várja a nagy szerző új szellemi termékét.

Rég él bennem ez a benyomás. Még mikor Szláv József volt kormányelnök, s ott a ministeri székben enyelgett és kedélyeskedett a legéletbevágozóbb kérdéseknél, nekem úgy tűnt fel, mintha ez az ember nem venné komolyan ezt az egész dolgot. Megvallom elszomorodtam nem egyszer, hogy a kormányelnök félvállról tekinti a vitákat, mikor az ország ügyeiről, a nemzet sorsáról tanácskoznak; igen, tanácskoznak, de nem végeznek, mert már az el van végezve másutt, azért mindegy neki akármit beszélnek, akárhogyan érvelnek, az eredmény a zsebében van.

Kiszabják és elkészítik az öltönyt felsőbb helyen, azon változtatni nem szabad, azonban az országgyűlés rakhat rá olyan és annyi sujtást, a mint csak neki tetszik.

Tartatnak szép és hatásos beszédek, eredménye csak az a viharos tetszés, mely a közvetlen benyomás alatt kitör. Közben új emberek lépnek fel, mások meg leszerepelnek. Egyéneket a hír szárnyaira ragad, mások meg elbuknak, a végeredménynél azonban találkoznak, ami egy nagy kiábrándulás.

Nálunk az új országgyűlés az előzetesnek szerepét veszi át, mert minden országgyűlésnek lelke a kormány, az pedig folytonosan ugyanaz marad, miután nem a többség csinál kormányt, hanem a kormány többséget. A kormány pedig változhatlan mint az éjszaki sark. A kormányválság csak személyváltozásokból áll; új elveket és rendszert oda nem vihet senki, hanem föl kell hogy vegye azokat, a melyeket ott talál.

Jöhet kormányelnöknek balpárti, és a deákpárti ministerek mind megmaradnak a kormányban, megmarad az egész gépezet. Olyan nálunk a ministerség mint a dogma, senki kedvéért meg nem változhat, de az ő kedvéért kell meggyőződését változtatni annak, aki általa üdvözülni akar.

A kormány többsége meg van, és meg lesz mindég ugyanazon az alapon, mert legyen ma kormányelnök Kossuth Lajos, holnap Forgách Antal gróf, holnapután Gorcsakoff herceg, közegeivel és a rendelkezésére álló esz-

közökkel a többséget mindenik megtudja magának csinálni.

Tisza Kálmán balpárti vezérből, Wenckheim Béla báró erős Deákpárti s Kemény Gábor báró vacsorapártiból ugyan abban a kormányban egyszerre együtt nagyon szépen megfértek, s noha három különféle és ellentétes pártból szedettek össze, s kevéssel azelőtt még nagyon különböző elvekért küzdöttek, a ministerség egy meggyőződésre hozta őket.

Kormányválság nálunk annyit jelent, hogy odafenn megunták Lónyay grófot, s jön helyébe Szilágyi József, vagy nem tetszik Kerkápoly, hát jöjjön Széll Kálmán, de új politikát vagy új elveket sem ez, sem az nem hozott, valamint nem hozott Tisza Kálmán sem, aki egyenesen a baloldaltól jött, ahol ugyancsak más elveket vallott.

Nálunk nincs jobboldali vagy baloldali kormány, itt csak kormány van, mind egy kaptafára.

Egyik kormány a másiknak nem csak elveit és teendőit veszi át, de még bűneit is. Bizonyítja ezt a keleti vasút botrányos ügye. Nincs a mai kormány tagjai közt egy sem, aki miniszter lett volna, mikor a keleti vasút hősei szerepeltek. Nagy felháborodást szült, nem csak a hazában, de Európa szerte, miként is ne, annyi milliókban károsodott az ország,

s annyi milliókat vesztettek vállalkozók, társulatok és egyesek. E gyalázatos esemény nagy hullámokat vert, s a képviselők közt is forrongást okozott. E közben jött a Tisza-kormány s az 1875–78-ki országgyűlés, mely elhatározta, hogy vizsgálat indíttassék a keleti vasút visszaélései tárgyában. Ezen határozathoz, miután nagy többséggel lön elfogadva, a kormánypárti képviselők egy része is hozzájárult. Most már az 1881-ki, tehát a harmadik országgyűlés jött össze, Tisza Kálmán még mindég a kormány élén van, de a vizsgálat mai napig sem indítatott meg, s nem is fog; vajjon miért nem? hogy az akkori kormányt ne kompromittálják, vagy hogy az igazgató tanácsosok tovább is háborítlanul uralkodhassanak, bírják békében páholyaikat, s adjanak ezentul is fényes estélyeket. Ennyi tisztelete van egy országgyűlési határozatnak, a kormány így respectálja a törvényhozás fenségét. Noblesse oblige. Tisza csak ott és azt folytatja, ahol és amit Szlávay abba hagyott.

Körülbelöl nyolcz év előtt a költségvetés tárgyalásakor *Dobsa Lajos*, *Degré Alajos* és *Huszár Imre* képviselők a nemzeti színháznál történt nagymérvű csalásokról, s sikkasztásokról tettek leleplezéseket. A miniszerelnök a vádlottak védelmére kelt, s kardoskodásában odáig ment, hogy mind a három képviselő sze-

mélyes kérdésben felszólalt, de még is vizsgálat küldetett ki és küldt, hogy a három szónoknak igaza volt, aztán a bűnösöket hagyták menni, egyiket Angliába, másikat Amerikába, kit meg a más világra. Akkor Szláv József volt a kormányelnök, ma meg Tisza Kálmán, de azért a vizsgálati jegyzőkönyv, vagy a vizsgálat eredménye maig sem hozatott nyilvánosságra.

Ministereink felelőssége valóságos pasquill; ők felelősek fölfelé, aztán szabad kezök van. Láttuk a vámház építkezési pénzkezelésnél. Felszólalhatott, s megbotránkozhatott az országgyűlés kedve szerint, akár vitát támaszthatott, mégis az volt jól, amit a minister tön, ha az ország milliókba károsodott is. Nem bukkott még itt el minister helytelen eljárás vagy kisebbség által, s nem is fog soha, míg a mostani alap és rendszer fennáll.

Mikor itthon százankint tették földönfutokká a magyar családokat a tulságos adók kegyetlen behajtásával, akkor milliókat áldoztak ezen keserves pénzből a bosnyák menekültek eltartására. Megkivánta ezt a magyar közügy? elhatározta a magyar országgyűlés, hogy azokat a megszökött kecskepásztorokat a magyar nép keserves verejtékén hizlaljuk? Felelősségre vonták ezért a kormányt? Nos . . . ? nos, hát most is ott ül, s ott is fog ülni, míg Bécsben

megtűrük. Amit Bécsben kívánnak, azt a mi kormányunk keresztül hajtja, s ha nem — a mi viszonyaink közt szinte képtelenség, akkor magas kitüntetés mellett elbocsátják.

Közigazgatási ügyekben, az adóknak minden alakban és színezetben való folytonos emelésében Bécsből függetlenek ministereink; na hisz pasáskodnak is aztán e téren úgy, hogy a szegény ember néha sohajtva gondol vissza, vajjon rosszabb volt-e a helytartó tanács a belügyministeriumnál, s a kamara elnöke tette-e inkább koldussá a népet vagy a pénzügyminister?

Egyik-másik minister nagy alkotással kívánta megörökíteni nevét; így épült a postaház. Nagyszerű, egy országhoz méltó épület, de csaknem hozzáférhetlen. Három utczára szolgál, egyik szűkebb a másiknál, annyira, hogy két kocsi alig képes kitérni. Volt és van szabad tér és széles utca elég, de az illető minister urnak épen a Serviták káposztás kertjére csináltak kedvet, mert ő sokkal jobb izlésű és világlátottabb férfi volt, semmint saját fejéből követte volna el ezen izléstelenséget; kérdés, akik rábeszéltek érdekel nélkül tették-e? elég az hozzá, oda építették azt a monumetalis házat a zugba, s aki látni akarja szépségeit, a szent Gellérthegyről kell hogy nézze, s akkor is csak egy oldalát láthatja. Itt eszébe

jut az embernek a közmondás: *számár hátán bársony nyereg.*

Az országgyűlési többség megszavazta rá a költséget, mert a kormány úgy akarta.

Másik minister is halhatatlanná akarván magát tenni több millió költségen fölépítetté a soroksári gátat.

A többség ezt is megszavazta.

Most bebizonyul ezen gát czéltalansága, sőt káros volta, ugyanannyi millióba fog kerülni az elhordása.

A készséges többség ezt is megszavazza, mint megszavazta a fényűzési adót, s aztán ugyanaz a többség a fényűzési adó eltörlését.

Hát a vámház! szó sincs róla, fejedelmi épület, szép helyen is áll, csakhogy kereskedelmünk nem felel meg neki, elég volna Anglia kereskedésének. Ennek építkezésénél bonyolult pénzkérdések fordultak elő.

A többség hódolattal itt is megszavazta ezt ma így, holnap azt úgy, a mint a kormány kívánta.

Az utolsó, vagyis a most megnyílt országgyűlés azonban felülmulta önmagát, s Európa valamennyi parlamentjét egy pár századdal túlszárnyalta visszafelé.

Mai nap minden mivellett állam a módokról gondoskodik, hogy miképp lehetne a párbajokat lehetlenné tenni? mikor az engesztel-

hetlen ellenek más ország határaitra mennek gyilkos szándékuk kivitele végett, míg másutt a párbajozó futásban keres menedéket a törvény szigora elől, addig nálunk a viadaltérrel egyenesen a törvényhozás teremébe siet s szót kér:

T. ház! A vivótéről jövök; megakartam ölni egy képviselő társamat, s ő megakart ölni engem. Én vele nem víttam, arra nem méltó, de megverekedtem. Ő lőtt és nem talált, ime élek! én nem lőttem és találtam; ő meghalt! megöltem őt erkölcsileg, mert fegyveremet lábaihoz dobtam. Távozásom pillanatában egy rágalmazási levelet kaptam. Kérem a t. ház elnökét, fogassa el az illetőt, ki nekem ezt irni merészelt. Itt a neve, tüzoltó, négy tanu van aláírva stb.

Ily értelemben s ily modorban tartott egy hosszú beszédet; a t. ház végig hallgatta, s a t. elnök ur hagyta végig beszélni. Az igazságügyminister urnak pedig semmi ellenvetése sem volt.

Hát mi az? Klubb vagy Casinó a törvényhozói terem, hogy ott párbaj-ügyeket tárgyalhatni? Rendőrbiztos az elnök, hogy valakit elfogathasson? a képviselő urak bemeneti díjat fizettek-e, hogy egy humoristikus előadáson mulassanak?

Valóban megáll az ember esze s nem

tudja vakmerőségnek, tapintatlanságnak vagy botránynak nevezze az egész dolgot?

A képviselőház, ahol jog, igazság és védelem érdekében kellene, hogy hangozzanak a fényes szónoklatok, ahol a jólét, humanitás s a haza sorsa vehetné csak igénybe a drágán fizetett időt, ahol szigorítását várnok azon törvénynek, mely párbaj-esetekre vonatkozik, ezen képviselő-házban az erőszakos megtámadás és ököljog elveit inaugurálják azáltal, hogy egy felizgatott ifjú képviselő párbaj-történetét nem csak végig hallgatják, de félig-meddig tárgyalásba is bocsátkoznak, miután többen szóltak hozzá.

Én nem akarom taglalni, érdemelt-e ily bánásmódot a sértett fél, s természetesen egy szavam se volna hozzá, ha salonban vagy klubban történik ily föllépés, ott aztán lehet vita tárgya, s akár mindjárt becsületbiróságot is állíthatnak össze, senkinek semmi köze hozzá, de az országgyűlési teremnek egész ellenkező a hivatása, egész más a feladata, mint holmi középkori fegyvercsörtetésekkel foglalkozni.

Ennek folytatása csak az lehetne, hogy küldjön ki a ház egy bizottságot, mely párbajszabályokat dolgozzon ki tekintettel a megkülönböztetésre, mely a megvívás és megverekezés közt létezik.

Egy lépéssel tovább:

Utasítsa a ház a kormányt, hogy az nézőhelylyel ellátott kényelmes vivőhelyről gondoskodják.

Ez már mind nem képtelenség azon jelenet után, mely az országgyűlés kezdetekor Boér Antal elnöklete alatt, Tisza Kálmán kormányelnök jelenlétében oly épületesen előfordult.

Sokan, igen sokan megfogják érni ennek az országgyűlésnek is a végét, aztán hasonlítás össze eredményét a többiekével, s ítélik meg, vajjon észlelhető-e, hogy a függetlenségi párt nagy hódításokat tőn? A kormánypárt megerősödése fog-e az ügyeknek új lendületet adni? vagy a mérsékelt ellenzék apadása csinált-e oly ürt a tanácskozásban, s megzsibbasztotta-e annyira a szellemet, hogy az ülések iránti érdeklődés megszűnt? Dehogy, le fog folyni minden a maga rende szerint, úgy mint kicsinálták előre az intéző körök, s a szavazógép csakugy fog ezután is dönten, mint azelőtt.

Legyen elég erről, hogy átmehessenek a *pártok gyöngyeire.*

VI.

Tisza Kálmán.

Minden pártok ékkövei közt a legértékesebb; kemény, sok színt játszik, ragyogófényű, s hideg.

Sok jót s még több rosszat irtak már róla; a maga szempontjából az is, ez is igazat szólt.

Tisza Kálmán ministeriuma olyan, mint a szegény ember csizmája, ha romlani kezd, megtalpalják, aztán fejelik, s ismét megtalpalják, végre addig foltozzák, míg csak összeharthat. Tisza Kálmán fele baloldali s a másik fele deákpárti ministeriummal kezdett kormányozni, midőn kissé kopásnak indult, távozott az egyik baloldali a kormányból, aztán a másik, de csak a deákpártból pótoltatott; aztán meg ezeket cserélgette, behozván a deákpárt különbféle árnyalatainak kitünőségeit. Így került be Kemény Gábor báró a vacsorálókbl, így Ordódy Pál a sarkalatos deákikból, legközelebb Pauler Tivadar lesz az új felfrissítés áldozata. Ő az embereket céljához eszköznek tekinti, s ha valakiről a világon, róla ellehet mondani, ha kifacsorta a citromot, a héját eldobja. Benső embereiről azonban ez esetben is gondoskodik.

Eljöttek látta az időt, hogy ne csak a ministeriumon, hanem udvarán is változtasson s magát új testőrséggel környezze. Némelyeken tuladott, de nem egyszerűen, mint szokta tenni más érdemes férfakkal, hanem egyiket kinevezeti kincstári jószágigazgatónak; tudva levő dolog, hogy az illető uriember nagybirtokos

volt; na már kérem, vagy meg van még neki a nagybirtoka, s akkor ugy megoszlik teendője, hogy se a magáét, se az országét nem képes kielégítőn kezelni; vagy nincs meg s így miként lehet várni, hogy az, ki magának rosszul gazdálkodott, a hazának jól gazdálkodjék? Na de az ország azért még meg nem bukik. Másikat megtette állandó kormánybiztosnak valami viz-szabályozáshoz; az igaz, hogy uszni jól tud az istenadta, de a szabályozáshoz annyit ért, mint hajdú a harangöntéshez.

Rettenes éleseszü annak feltalálásában, hogy miként lehet minden hatalmat a kormány kezében összepontosítani; nem egyszerre ragadja meg, hanem szálankint; felállítja a köz-igazgatási bizottságokat, s ebben a kormány közegei döntő szavazattal bírnak, ezzel a me-gyei közönség befolyását eltörölte s a közgyű-léseket feleslegessé tette. Behozta a zsandarm-ságot, állami rendőrséget.

A mily mértékben elismerés nélküli leg-odaadóbb hivei iránt, ha már nem használhatja fel őket, ép oly mértékben jószivü rokonaihoz, akár érdemlik, akár nem, persze hogy nem a magáéból, de hát minek is, mikor módjában áll mindenféle hivatalokkal s igazgató tanácsos-ságokkal rendelkezni.

Tisza Kálmán nem az az ember, ki ajkain viselné szívét. Mikor ő nagyon pislog, egészen

*Büki
Algermon*

mást gondol, mint amit beszél. Van benne szeretetreméltó is, de van amitől az ember mértfőldekre futna. Szeretetreméltó, hogy bárkinek legyen is vele dolga, Tisza Kálmánt mindég megközelítőnek találja, még pedig koránsem úgy, hogy a leereszkedőt játszaná, vagy aristokratikus modorral éreztetné felsőbbségét, nem, ő csaknem a bizalmaskodásig elmegy minden tisztességes emberrel. Azután, a szólásszabadságot, vagy a sajtószabadságot korlátozni sohasem igyekezett, bár mindkettő ellen akárhányszor keserű harczot kellett küzdenie. De ha valami czéljának útjában áll, legyen az személy, tárgy, vagy fogalom, annak okvetlen el kell esni. Ő az eddigi kormányformákon kívül egy ujjal ismertette meg a világot, melynek neve nem lehet más, mint: *alkotmányos absolutismus*.

Bittó István mint kormányelnök nem sok szerencséről beszélhetett; neki semmi sem sikerült; pártját nem bírta összetartani, saját termeiben, jó borai mellett, szótték ellene az ármányt, működését közel álló hivei nehezítették, s a bomladozás mindennap közelgett.

Tisza Kálmánnál minden ellenkezőn áll. Ha Bittóról azt mondhatták, hogy szerencsétlen fuvolás, Tiszáról ellehet mondani, hogy *virtuóz*; *zongorája a párt*, azt tetszése szerint hangolja, *a billentyűk vezérférfia*, s ő saját szerzeményét

oly bravourral játsza, hogy — néha — a meglepett országnak szeme-szája eláll.

Tisza Kálmán szívóssága, s kitartó munkaereje kilátást nyujt rá, hogy a tökéletes centralisatio művét bevégzi. Pártját, mely noha különböző elemekből áll, vasmarokkal összetartja, mert ő inkább tapintatos és erős vezér, mint nagy minister. A támadások nyilai leperregnek róla, mint márványtábláról a jégeső.

Nem tudom az utókor áldani fogja-e a Tisza-korszak alkotásait, ha majd ezen nemzedék egészen kihalt, s nem lesz már azokból senki, akik más viszonyokat ismertek, s ezekhez szokni nem birnak? annyi bizonyos, hogy mai nap — *nem az országgyűlés, de az ország többsége törekvéseit s működéseit elítéli.*

VII.

Orczy Béla báró.

A világ legboldogabb ministere! 1848-ban mikor egész forrongás volt a hivatalhajhászok közt, a boldogult *Bernáth Gázi* is felkerekedett a többi hazafi példájára, s elment Kossuthhoz, hogy neki vannak érdemei, elég régen tűr és szenved a jobb ügyért, hát most a nemzet sorsának jobbra fordultával, ne feledkezzenek meg róla, de mivel törődött, olyan hivatalt kérne, ahol igen kevés a dolog, de

tisztességes a jövedelem. *Kossuth* elmosolyogva válaszolt: Tizenöt millió ember közt egy ilyen megjárja, de már kettő csunyaság volna.

Az a hivatal, melyről szegény Bernáth Gazsi álmodozott körül-belől ilyen *Orczy-féle ministerség* lehetett. Tárczája, az igaz nehéz, amennyiben tele van rendjelekkel, nemességgel, előnevekkel, kitüntetésekkel, de mindég otthon hagyhatja Bécsben, mert akik azokra áhitoznak, kérvényeikkel s az ajánlatokkal ott is feltalálják őt. Az ember hajlandó volna megsajnálni tömérdek munkájáért, valahányszor oly hosszú sor új nemes és felrendezett uraság neveit olvassa a hivatalos lapban. Mennyi utánjárás, okmány beszerzés, hivatalos tudakozódás volt szükséges, míg egy-egy ilyen sorozatot összeállított! Azonban hamar meggyőződhetett róla, hogy biz ezzel semmi más dolga nem volt, mint aláírást eszközölni, s ellenjegyezni.

Aztán meg leutazgat Budapestre, fölkeresi a képviselő házat, s nagyobb komolysággal foglalja el vörös bársony támláját, mint az összes dolgozó ministerium; négy óra hosszat bölcsen hallgat; ő miatta tárgyalhatják a japáni szerződést, a boszniai foglalatást, vagy az államadóságokat, arcza változatlan marad, s méltósággal unatkozik, azután elmegy az udvari ebédre, vagy kirándul Gödöllőre.

Ennyiből áll egész hivatalos működése. Na, ezért az excellentiás czimet megérdemli, de az évenkénti tizenkétezer forint fizetést ugyan nem. És mert csakis úgy jön hozzá, mintha mindég sorsjegyen nyerné, könnyen adhat háromévenként ezreket választási czélokra.

Van neki Ujszászon házi kápolnája, hol az ujszászi plébános szokott misézni. Választáskor azonban a plébános a függetlenségi párton volt, s azóta nem hívják oda isteni szolgálatra.

Ezt már értem. Nem imádkoztathat ő saját templomában a független párt győzelmeért, mert jól tudja, ha Isten e pártot diadalra segitené, ez nem dobna ki évenként az ablakon tizenkétezer forintot egy oly *ministeri* — nem mondhatom tárczára, hanem *csecsebecsére*.

Egyébiránt Orczy Béla báró ezen kitűnő állásának fényesen megfelel, s ha valaki udvarképessé akarja magát képezni, bátran mintául veheti őt. Oly kecsesen, s mindég egyformán mosolyog, ajkait soha jobban vagy kevésbé el nem huzza, ép mintha mérték szerint menne; arcza, még ha mosolyog, is akkor sem veszti el komolyságát; bátran kezébe veheti óráját akárki, s ha figyel, meglátja, hogy Orczy Béla báró egyik pislogása és a másik közt ugyan annyi másodperc van. Ha a házban

történt első megjelenésekor az ajtótól a minsterpadig lábnyomokat hagyott volna maga után a szőnyegen, meggyőződhetnénk róla, hogy azóta mindég ugyanazon a nyomon jár. Csodálom, hogy asztalkája posztóján nem látszik valami gömbölyű kopás, mert kalapját mindég ugyanazon helyre teszi. Ministerségének öntudatát arczán viseli.

Ha a közügyi kiegyezés csakugyan megkíván egy ily fényüzési ministert, erre alkalmasb egyént, mint Orczy Béla báró urat találni alig lehet. Valóságos ellentéte:

VIII.

Szapáry Gyula gróf.

Van dolga, tud dolgozni s dolgozik is. Mikor belügyér volt, nem egyszer mondtam, ennél erélyesebb s jobbakaratú belügyministerünk ez időszerint nem volt. És mint pénzügyminister? Kerkápoly Károly darabos, s Széll Kálmán rideg modora után jólesett a szótartó Szapáry Gyula gróf előzékenységével találkozni. Ő hallgat az alapos indokokra, s nem tartja, hogy a pénzügyministernek csak számokkal, s a szívvvel semmi dolga. Ahol valóban ok van rá és lehetséges, nem késik enyhíteni az adózók bajain.

Az örökös adóemelés csábjainak azonban

ő sem tud ellentállni, de mit csináljon? mindég több és több pénz kell, forrásokat meg nem teremthet, mert a bank, vám és kereskedelem Bécsben székel, s ezek nélkül jó pénzügyeket Lukács Béla vagy Simonyi Ernő sem bírna csinálni. Az alap, amelyen áll ő és pártja, a rendszer, mit követnek, meghiusít minden törekvést, megzsibbasztja a legjobbbb erőt, s gyümölcstelenné teszi a munkát.

Szapáry Gyula, kiben annyi ügyszeretet nyilatkozik, szinte elmondhatja: *Csináljatok előbb jó politikát, aztán én is csinállok jó pénzügyet.* És erre az akarat nála nem hiányzik.

Kár volna ha őt érné az a szomorú sors, hogy ép alatta köszöntene be a válság. Az eddigi előzmények után, s tovább is ezen az uton haladva, a pénzügyi és hitelválság elkerülhetlen. Része van benne a jelenlegi pénzügyministernek is, az egész azonban a rendszer és elődeinek bűne.

IX.

Trefort Ágoston.

Egyike azon ministereknek, ki a leg súlyosabb vádakkal volt annyiszor megtámadva. Nem tudom mennyi igaz mindazokból, mennyi nem, én csak is annyit láttam ideges modulataiból, ide-oda fészkelődéséből, hogy biz

öt kellemetlenül érintik az *efféle haszonbéri gyanúsítások*. Én tehát ezen oldalról róla se sőt, se rosszat nem állithatok. Aki adatokkal bir és tud ellene föllépni, ám tegye, kötelességet teljesít.

Amiről én meggyőződtem, az nyílt dolog; az ő ministersége alatt a tudomány és művelődés diszes épületeket nyert.

Az orvosi egyetem czélszerűség, kényelem és elrendezés dolgában oly színvonalra emeltetett, hogy az európai mivelt országokével kiállja a versenyt. Vegyészeti, klinika és a többi tanépületek arra engednek következtetni, hogy az államra és emberiségre nézve oly fontos egészségügyi szakmában nemcsak külsőleg, de tudományilag is nagy előmenetel történt.

A közélet tanodák szép lendületet nyertek. Mindenféle képezdék alapítottak, s a népnevelés terén csak a roszakarat tagadhatja meg a szép előmenetelt.

A turóczi-szent-mártoni pánszláv középtanoda is az ő ministersége alatt záratott be.

Ezekkel szemben aztán szinte érthetetlen az oly eljárás, mint a pozsonyi. Az ottani kisdédóvodába, hol annyira szükséges a magyar nyelv ismeretét s szeretetét a gyermekded szívekbe oltani, Németországból hozatott igazgató-tanítónőt, mikor Budapesten már annyian képezvők e célra. Mit akart azzal elérni?

Kár kisebb botlásokkal nagyobb tények hatását gyöngíteni.

Trefort tevékenységével minden léptenyomon találkozhatni, néha jó, sokszor megrosz irányban, de örökké mozog.

X.

Szende Béla.

A legkedvesebb táblabíró; minden izében magyar, barátságos, beillenék Vas Gereben korrajzai egyik diszpéldányának.

Lehet sok hibája, de én annyi előszere-tettel viseltetem iránta, hogy nem látom.

Kormányférfi még soha igénytelenebbül és szerényebben képviselőházba nem lépett, mint Szende Béla, mikor ministeri székét jött elfoglalni. És nem változott semmit, ma is csaknem engedelmet kér az emberektől, hogy bá-torkodik ministeri tárczát viselni.

Multja a legtiszteletreméltóbb. Egész ifjú korában igen jószívű pajtás volt; birtokán ott az oláhok közt, tősgyökeres magyar házában vendégszerető, s később a csatatéren való-ságos hős volt. Nem tartozott azon szájhő-sök közé, kik a kérlelhetlen vasgyúró-t játszo-ták, míg játszani lehetett, de mihelyt komolylyá vált a dolog, valamelyik kormányhivatalban, vagy az országgyűlésen meghuzták magokat,

s mint az árnyék követték a kormányt Debreczenbe, s még azontul is. Mellette jól éltek s pénzelték magukat. Ujjal mutathatnék ilyenekre ma is, akik megkövetelik, hogy kifogástalan hazafiaknak ismerje el őket az ország. Szende akkor is fölismerete kötelességét, nem keresett jövedelmező állást, hanem keresett bajt, szükségét s mindenféle nyomorúságait a tábori életnek; odavitte ifjú életét a halál torkába, mert ez időben fiatal ember csak e téren szolgálhatta méltón és igazán a hazát. És ő szolgált hiven, becsületesen, hősiesen s kitartóan mindvégig. Ezért viseltetem iránta előszeretettel, ezért nem tudom őt — még csak gondolatban is — bántani vagy gyanusítani. De tehetném is azt jó lélekkel? hisz ha ma magyar szellemű honvédségünk van, ez tisztán Szende érdeme, ha ott még ma régi honvéd tisztek alkalmazvák, neki köszönhetjük, ki nemcsak pártfogolja őket, de a régi bajtársi viszonyt és köteléket fentartja velők.

A mostani honvédséget olyanná, mint amilyen, Szende Béla alkotta, s azon dicséretből, melyet a hadgyakorlatnál arattak, a legszebb babér őt illeti. Meglátszik, hogy azon korszak katonája, amelyben egy hét alatt képeztettek a legjobb harcosok.

Ő nemcsak jó sereget iparkodott előállítani, de abba magyar szellemet is oltott.

Tekintse tehát hazafiui kötelességének tárczáját megtartani mindaddig, míg a honvédség intézménye megszilárdulva, az ellenséges áramlattal daczolhat.

Az országot oly magyarnak, szabadnak s boldognak óhajtanám látni, mint aminőnek Szende Béla szeretné tenni.

Senkisé tagadhatja, hogy jóakarata van, én meg állithatom, hogy szíve még annál is jobb.

Mikor Arad megye főispánjává lőn, megcsináltatta a költségvetést a beiktatási ebédre százötven személy számára az első vendéglősnél, s ugyanannyi meghívó kiosztatott. Aztán így szólt: Uraim! önök mindenike megbirja fizetni a saját teritékét. De igen sok szegény van, ki fájó szívvvel nézné e lakomázást, mikor magának nincs befaló kenyere. A vendéglői számla ennyi száz forintot tesz ki, ezennel kérem ez összeget a szegények közt kiosztatni, így reméllem mindnyájunknak jobban fog ízleni az ebéd, ha a maga részét mindenki saját zsebéből fizeti. A hadjárat idejében is, ha költeni akart, sohasem bajtársait vagy feljebbvalóit vendégelte, hanem a legénységet.

Ép most olvasom, hogy az első osztályú vaskorona rendet kapta. Ennek fölemlítését csak azzal indokolom, hogy a közügyek s különösen *a honvédség intézményének fejlesztése*

körül szerzett érdemei elismeréseül lőn kitüntette.

Tehát elismerése a valódi érdemnek, s elismerése oly helyről, a honnan a honvéd-intézmény iránti bizalom a magyar emberre igen megnyugtatólag kell, hogy hasson. Látszik, miszerint tapintatos, hazafias és ügyszerető működésével megszeretteté az intézményt a nemzettel és koronával egyiránt.

Több fényes rendjellel is bir; nem kétlem, mind megérdemelte, s bizonyosan nagyra is becsüli azokat. De van egy egyszerű és szerény rendjel valahol a szekrény szögletében elhelyezve, melyet dobogó szívvel, s könnyes szemekkel szokott szemlélni; ifjúkori emlék s nagy eszme képviselője. Ha többi rendjelei közt ezt is feltűzné hős mellére, úgy venné ott ki magát, mint egy bokrétában a kaméliák és azaliák közt az ibolya. Egyszerű kis ezüst koszorú, melyen veres szalagocska van áthuzva. Ezt élte feláldozásával a szabadság, megtámadott alkotmány és népjog védelmeért kapta. Ha nem tűzheti is mellére külsőleg, ben szíve mélyében viseli azt.

Sokat jár ő Buda várába, nem hiszem, hogy csak egyszer is felmenne oda anélkül, hogy eszébe ne jutna, mily ágyú dörgések s puskaropogások közt tette ő egykor ezen utat. Sohasem lesz többé ily diadal utja, mert mint

ő mondá egy alkalommal a házban, midőn valamelyik képviselő a nyugdíjazások miatt szemrehányásokat tőn neki: „Nem ott van a baj, ahol a képviselő ur keresi, hanem ott, hogy mi régi honvédek kivénülünk.

Most veszem észre, hogy minő ellenmondásba keveredtem; támadni akartam a kormányt; visszaéléseit, erőszakoskodásait megironni, könnyelmű gazdálkodását, pártoskodó intézkedéseit s jog elkobzó eljárásait földeríteni; rámutatni a törvény iránti tiszteletlenségére, és egyes ministerekről szólva, rajta kapom magamat, hogy dicséretetekbe merültem.

Mi ennek az oka?

Az, hogy a kormány tagjai egyénileg tiszteletreméltó férfiak, s ha más alapon, más rendszer mellett kormányoznának, sok szépet, jót s üdvöset lehetne tőlük várni.

Másodszor, mert bármennyire ellenzéki vagyok is, akárminő hibákat lelek is a kormány működéseiben, két dolgot lehetlen tőle megtagadnom, ugyan is:

A Tiszakormány oly tisztakezü, hogy a gyanunak, még csak árnyéka sem fér hozzá, aztán:

A Tiszakormány oly magyar s annyit tett a magyar nemzetiség érdekében, hogy visszamehetünk a történelemben Mátyás király koráig, s e téren ily erélyt és buzgóságot találni nem fogunk.

XI.

A kormánypárt.

A kormánypárti képviselők valóságos szerencse gyermekei. A választásoknál vallás, hatalom, pénz, hivatalos visszaélés, előljárói erőszakoskodás, katonaság s egyéb állami vagy kormány tényezői, de még a közigazgatási tisztviselők is... minden, minden, előnyöket biztosít számukra. Eszerint saját eszköz vagy fáradtságuk megerősítése nélkül bejutnak a t. házba, ahol megint más gondolkozik helyettök, s készen kapnak mindent, nekik csak rá kell mondani „igen“.

E pártban a gondviselés szárnyai alatt kényelmesen élnek; tűz és jég ellen biztosítvák, mert ha valamelyiket a tönkremenés veszedelme fenyegeti, kész számára valami kormánybiztoság, vagy alkotnak egy jövedelmező új hivaltalt, hogy aki a közügyeknek áldozta idejét és vagyonát, nyerjen kárpotlást, ha mindjárt mindkettőt az Orpheum és kártyaasztal nyelte is el. Ilyen van egy töredék; van aztán töredék, mely magát csendesen meghúzza kényelemmel sütkéredzik a hazai tűzhely körül; nem csinál zajt, sem a házban, sem az életben. Van végre elem, mely komolyan dolgozik, hogy a régiekről, mint *Szontagh Pál* és

Prónay Józsefről ne szóljak, főlemlitem az ifjú nemzedékből

Hegedüs Sándort.

Ha ezt a kis vézna testalkatú ifjút az előadói székre lépni látjuk, félnünk kell, hogy azt a roppant csomagot, melyet magával visz el nem bírja. Hátha még elgondoljuk, hogy ő készítette; mennyi éjt töltött áttanulmányozásával, s mennyit kidolgozásával! nem tudja az ember, sajnálja-e, vagy csodálja?

Aki nem ismeri, megütközik rajta, hogy a pártban nem akad külön pénzügyi előadó. Mi telhetik ebből?

Midőn feláll, hogy előterjesztésének indoklásához kezdjen, az idegesebb hallgatónak szíve elszorul, mert alig várhat egyebet, mint hogy ez a kis ember abba a nagy munkába belesül. A biztos modor azonban, a melylyel szónoklatát kezdi, mindjárt eloszlát minden bizalmatlanságot. Minél tovább beszél, szemei annál több fényt nyernek, arcza egészen átváltozik, s félóra mulva már nem azon alak áll előttünk a szószéken, kit az irományok súlya alatt görnyedezve láttunk föllépni, azóta megnőtt, megizmosodott. Ő is dobálódzik a milliókkal, mint tették elődei Széll Kálmán vagy Ordódy, de ő a számok közé szellemet vegyít, s helyen kint még melegséget is lehel belé, úgy, hogy előadása minden tárgyilagossága mellett nem

csak nem száraz és unalmas, de figyelmet ébresztő és élvezetes. Sok tanulmány és olvasottság látszik beszédein.

A pénzügyminister szerencsét kívánhat magának ily előadóhoz, s a párt büszke lehet rá.

Ha az ember azt hiszi, na ez kimerült ebbe a fárasztó nagy előadásba, s most elmegy babérjain pihenni, akkor ő siet vezérczikket írni, lapot szerkeszteni, aztán a pénzügyi bizottságba dolgozni, onnan az értekezletbe, hogy egyben-másban felvilágosítást adjon. A házból sem marad el, hogy ott valamely vitában a kormányt védelmezze.

Itt azonban nem oly szerencsés, mert az afféle „Figáró itt — Figáró ott” élczeskedésekkel nem bír hatni. E téren ő is, mint többi társai csak előörsi csatározók, a döntő ütközetet Tisza Kálmán maga szokta kivívni.

Az ő nyomába igyekszik:

Láng Lajos.

Tehetséges és szorgalmas ifjú, a pártban mindenesetre számot tesz, s a háznak nem jelentéktelen tagja.

Kár hogy annyira öntelt, s erejébe elbizakodva az ellenfélt kiméretlen támadja, akár van ok rá, akár nincs. Érveléseit sokszor hajuknál fogva rántja elő, csakhogy nagyokat mondhasson.

Ha majd egyszer belátja, hogy közte és Hegedüs Sándor közt még milyen hézag van, elbizakodottságával tán lejjebb fog hagyni, s akkor lép a haladás ösvényére, amitszivemből kívánok, mert kár volna neki megállapodni ott, ahol van, nem mintha nem töltené be helyét, s ne foglalna el tisztes állást, de a valódi tehetségnek — még nehézségeken át is előre kell törni, annál inkább pedig annak, aki már egyengetett ösvényt talált pályájára. Hogy pedig a szerénység nincs hátrányára az igazi képességnek, arról meggyőződhetik ipja életéből. Magosan hordhatja azért fejét Láng Lajos barátom, de modora ne árulja el minden lépten-nyomon, hogy ő magát Pittel összetéveszti.

Tehetség és munkásság tekintetében a magaslat ezen színvonalán áll a többi fiatal erők közt:

György Endre is.

Modorban és viseletben tökéletes ellentéte Láng Lajosnak, mert míg ez mutatni és ragyogni szeret, addig György Endre eldugja amit tud, pedig sokat tud. Nem tudom tulzott szerénysége, igénytelen kinézése, nagyon sokszor igen is hanyag öltözéke-e az oka, de engem minduntalan a feledhetlen emlékü s mély tudományu báró Kemény Zsigára emlékeztet. Olyan mint a bordeauxi üveg, a legdiszesb asztalokra kerül letörületlenül, ennek

ez a szabadalma ; az ezüstös és aranyos nyaku csillogó boros üvegek közt úgy veszi ki magát, mint bákirálynők közt az apácza, de ha tartalmát megizleljük, be kell vallanunk, hogy bárminő üvegbe legyen is az a chateau Laffitte, fejedelmi ital marad. Hát György Endre is furcsán veszi ki magát néha, például báró Rudics József és Rohonczy Gida mellett, amig hallgat, de mihent beszél, a bordeauxi üveg szellemtartalma hódításokat tesz.

Szegeden az árvíz biztosok közt György Endre is szerepelt. Az ott működő ezredessel hivatalos végzendője volt. György Endre elkezdte közlését magyarul. Az ezredes, ki csak félvállról tekintette György Endrét, ridegen szólt: Beszéljen más nyelven, azt nem értem, György Endre angolul tette megjegyzéseit. Az ezredes ur kissé megzavarodva fordult a szülőhöz, s sokkal udvariasban mondá: engedelmet kérek, de nem tudok angolul; György Endre folytatta francziául. Erre az ezredes ur egész nyájasan, kezeit dörzsölgetve kezdé: Ha szabad kérnem, csak németül tessék magát kifejezni. György Endre beleegyezőleg meghajtotta magát, s németül az intézkedések iránti tárgyalásokba bocsátkozott. Tiszta, szép németsege, nézeteinek helyes indokolása, férfias nyilatkozatai s szellemes beszéde az ezredest egyik csodálkozásból a másikba ejtette, s aki-

ből eleinte alig nézett ki valamit, amiért is katonás rövidséggel akart vele bánni, elváláskor a tisztelet s elismerés kifejezésével szorított vele kezét.

Im a bordeauxi üveg, melyet nem külseje miatt, de beltartalmáért becsülünk.

XII.**Félistenek.**

Megint megakadtam; a kormánypárt vezértagjairól akartam néhány sort írni, s rövid gondolkozás után rájövök, hogy tulajdonkép e pártnak vezértagjai nincsenek, csak egyetlen vezére van, s az Tisza Kálmán. Vezérkara a választásokat vezető központi végrehajtó biztosság. A vezérkar főnöke:

Báró Podmaniczky Frigyes.

Ezt a nagy férfit mindig megcsodálom, valahányszor látom, nem azért, amit rajta az utcagyerekek és szobalányok bámulnak, mint a peczkes csokrokat, tarka-barka ríktó színeket, túlángolos szabást, ez izlés dolga és senkinek semmi köze hozzá. Móricz Pálnak, Tisza Lászlónak, vagy akár Göndöcs Benedeknek is jó lesz kitudni a szabóját, nehogy általa maguknak ruhát készitessenek, mert a szabás rajtok átkozottul furcsán venné ki magát. De hát mondom, én egészen mást csodálok rajta, az

óriási tevékenységet és roppant munkaerőt; megcsodálom, mert elbir végezni annyit, mi más ötnek elég volna. Ő közmunkatanács elnöke, a nemzeti színház intendánsa, igazgató tanácsos, stb., képviselő és a központi végrehajtó bizottság elnöke. Hát nem volna az elég öt fejnek és öt zsebnek? Pedig csak az isten őrzötte, hogy a képző művészeti társulat elnöke is nem ő lön. Ő ráér mindenre, elvégez mindent s fizetést húz mindenért. Igaz, még honvédszörnagy is.

Hogy mennyit ért a közmunka tanácsi teendőkből, nem tudom, annyit láttam, hogy az ő vezetése alatt a városligeti és muzeumi szép fákkal irgalmatlanul elbántak.

Mint igazgató tanácsosról nem mondhatok se jót, se rosszat.

A nemzeti színház intendánságához a megkivántató kellékekkel bir; báró és Casinótag. Hogy ért-e hozzá vagy nem, azt senki sem ítélheti meg, mert két igazgatót tart. Gróf Ráday Gedeonnak, de még Festetich Leó grófnak se volt igazgatója soha, azért a dráma virágzott; volt Szentpétery, Fáncsi, László, Lendvay, Egressy, Jókainé, Lendvayné, Buljovszkyné. A dalmüben Schodelné, Hollósy Nelli, Stéger, Farkas, Füredy, Benza. És mi van ma? Olasz Perotti, olasz Bartolucci, német Wiltné (kisegitő vendég). Nem az a hiba

mintha ma nem volnának ép oly jeles éneke-
seink s énekesnőink mint akkor, de minde-
nütt szerteszét csatangolnak a világban, csak
itthon nem. Ez nem az intendáns hibája, mond-
hatnák, hát kié? hisz Hollosy is elragadta
magát a Szt.-Pétervár közönségét; Schodelné
énekét nagy tetszéssel fogadták Londonban,
de ők hazajöttek és szerettek e szerény inté-
zet tagjai lenni, mert az intendáns fáradozott
megnyerésökért, s módját találta őket itthon
megtartani. Pedig fele annyi kiadás nem volt
mint ma, de hiába most nagyuri lábra van
állítva minden. Két igazgató, fizetési drámabi-
rálok; akkoriban az sem volt, hanem fölkérték
e tisztre néhány író és színészt, kik szívesen
s lelkiismeretesen teljesítették e feladatot. Pod-
maniczky báró költséges intézkedése tán emelte
a drámai irodalmat? lássuk: akkor volt Sziglil
geti Ede, Czakó Zsiga, Jósika Miklós, Jókai
Mór, Obernyik Károly, Hugó Károly, Dobsa
Lajos stb. szóval lehetett mondani, hogy van
drámai irodalom. És most? hát *Csiky Gergely*,
aztán megint *Csiky Gergely* és mindég *Csiky*
Gergely. Igaz hogy lángész, termékeny író s
a közönség méltó kedvencze, de egy nagy
tábornok még nem egész hadsereg, egy kitűnő
író még nem irodalom.

Tehát a három vagy négyszeres költség
daczára, megengedem hogy a drámai szinmű

vészet áll azon a színvonalon, mint állott akkor, de az opera feltűnően hanyatlott, s a drámairodalom? ha Csiky Gergely meg nem menti, a fizetett drámabírálok daczára elpusztúlt volna.

Egy érdeme azonban minden elődei felett van, vagy legalább volt, s ez az, hogy Kuglertől a megsavanyodott czukkedliket ő vette meg olcsón, és mint szeretetreméltó gentleman a színpalak közt sajátkezüleg igen kecsesen dugdosta a színésznők picziny és nagy szájacskáikba, kik aztán sorba csikarást kaptak tőle. Mondják, hogy intendánsága kezdetén valóságos járvány volt a csikarás s közbeszéddé is lett: isten őrizz a báró bon-bonjaitól. Ha egy új szép színésznő jött a színházhoz, kartársnői előre figyelmeztették Podmaniczky báró ur czukkedlijére.

Hát bizony ilyen czukkedlikkel nem nagyon lehet haza édesgetni a külföldön diadal-maskodó művésznőket.

A nemzeti színház intendánsakint nem felel meg helyének.

A választásokat vezető központi bizottság elnöke sok erélyt, s költséget nem kimélve nagy buzgóságot fejtett ki bizonyos helyeken, bizonyos személyek érdekében, különösen egy-némely jelölt ellenében. Ha meggyőződésből, egyszerűetből tette, jól van, de akkor mindegyütt egyenlő mértékkel osztogatta volna ez

ellenfélre a csapásokat, de hallottam, még pedig kormánypárti képviselőtől, az egyének megnevezésével, hogy bizonyos függetlenpárti jelöltnak a kerülete volt azon hely, hol egyik tekintélyes kormánypárti, ki másnak kellett, hogy helyt csináljon — biztosan megválasztható, ha a függetlenségi félre áll utjából, tehát egyezkedni kellett. A függetlenséginek más kerületet jelölt a kormánypárt, azon igérettel, miszerint nem állit fel ellenjelöltet, nem is állított, sőt — állítólag — a függetlenségi jelölt választási költségeit is a kormánypárti választási pénztár viselte.

Ez az egy eset is meggyőz arról, hogy Podmaniczky Frigyes báró mint a választásokat vezető végrehajtó bizottság elnöke sincs a maga helyén.

Mint honvéd-őrnagy minden elismerést érdemel. Jó lovas, bátor s kipróbált katona, különös, hogy ép ezért nem huz semmi fizetést. Tehát nem a valódi érdem jutalmaztatik.

Mikor közjogi ellenzék volt, többször és helyesen beszélt ott a baloldalon. Aztán áment a reform-pártba, hol figyelő állást foglalt, s mondhatom szerencsés sikerrel, mert most a legszélsőbb jobboldalon hallgat és szedi az epret.

Baross Gábor.

Láttatok Ira Aldridge-t? én láttam

Othellóban, Shylock és Mungó szerepében. Akkor az a gondolatom támadt, vajjon milyen lehetne Don Juanban? mióta Baross Gábor urat ismerni tanultam, ez a kíváncsiságom ki lőn elégitve.

Ilyen általános lángészből minden kitelik; jó színész, kitűnő jogász, nagy financier; hadügy, belügy, külügy, nevelésügy mind az ő szakmája, mindenhez rettenetesen ért, s mindenhez hozzászól; de hogy is ne? hogy felséges színész, azt nem csak az életben mutatja meg gyakorlatilag, de a szószéken is, midőn mellét kidülleszt, villogó szemeit elforgatja, s szól mint akár maga Julius Caesar. Financzképességét eléggé igazolja, hogy annyi országgyűlésen át kettős napidijakat huz; katonai tudományára vall, hogy szabadállományú hadnagy; jogtudományát igazolja az, hogy jogot végzett; belügyi ismereteit segédszolgabíró korában sajátította el, a külügyit a delegációban nyerte. A közoktatási elméleteket azáltal sajátította el, mert egykori tanára több ízben őt bizta meg az ismétléssel.

Ő az a kormánypártnak ami Orbán Balázs a függetlennek, s Pulszky Ágost a mérsekelt ellenzéknek.

Baross Gábor minden tárczára képesítve van, ha Tisza minister dolgában megakad, őt minden szakmára előránthatja.

Mondják igen szerelmes természetű, meglehet, én nem tudom, de ha igaz, akkor is legszerelmesebb önmagába.

Hát még:

Harkányi Frigyes.

Azzal a mézédes mosolylyal, hunyorgó szemekkel, félig suttogó beszéddel, mindég sziveket hódítani kész mondataival bárkit meggyőz arról, hogy önmagába szerelmes. Én nem irigylem a gustusát.

Hogy miáltal lett nagy emberré, ez a kis férfiú? előttem rejtély. Igaz, sok országgyűlésen át képviselő, de nem tudom, halotta-e valaha valaki egyetlen vitában is résztvenni? a pénzügyi bizottságnak is állandó tagja; vajjon lendített-e itt pénzügyeinken, jót vagy rosszat? nem hiszem. De mint végrehajtó bizottsági tag tudom bizonyosan kitett magáért, elég allattomos hozzá, hogy furfangos tanácsokat adjon e téren.

Végre is ő nagyember, mindenütt előtérbe tolják. A napi sajtó, ha valahol összejövetelekről ír, elszokta sorolni, hogy a főrendűek közül ott volt herczeg**, gróf**, báró** és Harkányi Frigyes.

Bizony nagy szerencse, ha az embernek Wodjánér Sámuel a nagy atya, születhetik ő Koppélinek, még is Harkányi lesz belőle; lehet kicsiny, mégis nagy piedestálra helyezik.

Jól betanithatták neki, hogy hallgatni arany, mert vagy tizenöt éve hallgat. Legbensőbb barátja:

Kovách László.

A legbarátságosabb képű cselszövő; szemedbe a legjobb indulatot mutatja, s ott a végrehajtó bizottságban, ahol szava készpénz gyanánt forog, minden erőfeszítésre és anyagi áldozatokra hívja fel a bizottságot az ellen, kit néhány percz előtt még szeretettel megczirogatott. Aztán kezeit mossa, hogy ő nem tehet róla, de ép arra a kerületre nagy súlyt fektetett a párt. Igen, mert a bizottsági tagok valamelyikének rokona vagy benső cimborája lép ott fel. Kovách Laczi aztán elkeveri a kártyát, pakliroz, s kész a sláger, meglesz akit ő akart.

Ez a kedélyes Laczika a politikában nem nagyon lelkiismeretes; háznagy volt Andrássy Gyula gróf kormányelnöksége alatt, az Lónyay Menyhért gróf, Szlávy József, Bittó István, Wenkheim Béla báró és Tisza Kálmán alatt. Ő még Tisza Kálmánt is ki fogja bőtölteni, s megmarad Sennyey Pál báró mellett, sőt még Mocsáry Lajostól sem szöknék meg. Különben önzetlen hazafi; vagy hét éven át háznagyoskodott négyezer forint évi fizetéssel. Egyszer a ház megsokallotta ezt a nagy költséget s a háznagyi fizetést leszállította felére.

Ekkor Kovách Laczi egész megadással nyilvánítá: Megmutatom, hogy én nem pénzért viselem e tisztelet, tehát — meg ne ijedjenek, nem azt mondta: ezentul ingyen fogom viselni, — meghozom az áldozatot, s ezentul kétezer forintért is háznagyoskodom. Jankovics Miklós és Szalay Imre meg nem foghatta, hogy hol van itt az áldozat?

Ezek az urak osztogatják a kegyeket, pártfogásokat, s szerzik a megbízó leveleket. Szeretném egyszer látni, ha üres pénztárral mennének a választások elé, azt hiszem tiszteességesen megapadnának s

Móricz Pál

sem fujná fel magát annyira, de most módjában áll. Ha végig megy az utcán, azt hinné az ember, hogy Pestet egy nagy falunak tekinti 1848 előtti időkből, s magát benne földesurnak. Az országházban úgy jár-ke, mintha ő volna a háziúr, a ministerek gyermekei, a kormány-pártiak lakói, s a más pártiak zsellérei volnának. Ugy beszél, mintha ő csinálná a politikát, s az ország ügyeit kis ujján forgatná: tán azért is oly ingadozók. Szereti a vasembert játszani, pedig oly lágyszivű mint egy lorette. Ha a kormány valamely intézkedéseiről, vagy Tisza Kálmán működéseiről beszél, mindég a *mi* szót használja.

Nem elragadó, de kellemes szónok, még a legvadabb dolgot is oly meggyőződés hangján adja elő, hogy az ember szívesen hallgatja. Nem azok közé tartozik, akik minden áron, mindenhez hozzá akarnak szólni, s ép azért senkinek sem unalmas. Leginkább nemzetgazdasági, pénzügyi, na meg vasuti tárgyakkal foglalkozik.

Móricz Pál mint balközépi szavazott legdrágábban. Akkor még a pártkör a városházai Keglevich házban volt; Móricz Pál ott kártyázott, egyszerre jön a hír, névszerinti szavazás van. Móricz Pál siet le a lépcsőkön Ragályi Gyulával, az utcára érve oda int a térről egy comfortablit, s nyakra-főre belebuknak ketten. Nem értek el se hosszába, se szél-tibe, hát egymást nyomkodták hol fölfelé, hol pedig lefelé. Móricz Pált aki nem ismeri látásból, ismerheti arczkép után, elég nevezetesség arra, hogy mindenféle alakban megjelenjen. Én százötven kilónál többre becsülöm, Ragályi Gyula azonban felülmulja, terjedelemben legalább jóval felülmulja.

Az egyfogatú eldöcögött velök az ország-utig, itt egyszerre csak jól kezdte magát érezni a két uriember, s némi kényelmet nyert. „Mi a menykő! kiált fel Móricz, Gyula te! megsoványkodtunk.“ „Nem tudom én, de mintha kezdenénk elférni.“ A hely mindég tágabb

lön, hirtelen aztán mind a kettő a kövezeten találta magát, — a kocsit széjjel nyomták. „Na édes Gyulám! kaczagott fel Pali, ezt a kocsit ugyan magunkhoz idomítottuk.“ Aztán a kocsinak mondta, hogy várjon.

Bement szavazni.

Azt meg kell hagyni Móricz Palinak, hogy gavallér, kijött a házból s szó nélkül megfizette az okozott kárt.

Jóízűn lehet vele mulatni, míg a dicsekvés el nem ragadja.

Mint minden jószívű ember, hirtelen hagra lobban, de a sikerült tréfáért még ha az ő rovására megy, sem neheztel. Hires bal-középi korában, egyszer a dohány egyedáruság tárgyában nagy és sikerült beszédet tartott. Mielőtt szónokolni kezdett azt mondja Jankovics Miklósnak: ma hosszasan beszélek, hozz valami czukrot. Jankovics elmegy s visszaérkeztekor Móricz javában szónokol. Jankovics leül s egy roppant nagy rúd medve czukrot nyom a szónok kezébe (tudni kell, hogy Móricz Pál Mármaros megyei). Ő maga legjobb ízűt nevetett rajta.

Szenvedélyesen vezeti a választási mozgalmakat, s ha egy-egy ellenpártit elbuktathat, jót hizik utánna. Vigyázzon, úgy is fél a gutaütéstől. Bizza másokra; az üzleti részét majd elvégzi Harkányi Frigyes, a szellemi Podma-

niczky Frigyes, a korteskedést Kovách László s a támadásokat Baross Gábor.

Ez tehát a kormány szavazó gépezetének mozdonya; ez azon társulat, mely a törvény-szegést s a választási erkölcstelenséget hivatalosan s nyíltan terjeszti; innen indítják a pusztító hadjáratot a nép lelkiismerete és számtalan család nyugalma ellen; innen adatik ki a jelszó, hogy a bizalmat vásárolni kell; innen történik a provokáció minden költekezésre. Kárhozas intőzmény biz ez, s azok a megnevesített és felrendjelezett Erger-Berger-féle urak, vasuti igazgatóságok, bankok, s mindazok, kiket százazrekig megsarczolnak, miért nem adják azt művelődési czélokra? Istenem! hogy emelkednék az ország, mennyire virágoznának intőzményeink, mint emelkednék tudomány, irodalom és művészet; mennyi emberies alapítvány jöhetne létre, s mily haladást lehetne a népnevelésben felmutatni, ha azon összegek, mikkel az erényt sárba tiporni, a tisztességet bemocskolni s a jellemtelenséget meghonosítani nem iróznak, nemes czélokra fordítatnának.

Ily pénzekkel, ily eszközökkel csinálják a többséget, s tartják fel a rendszert.

Ez a bizottság nem nagy szolgálatot tesz sem a hazának, sem a közerkölcsiségnek, sem a szabadságnak.

XIII.

A kik sokra vihetik.

Néhány párttagról akarnék szólni; végig jártatom rajtok emlékezetemet, de hiába, nem akadok olyanra a régiek közül, akinek rajzát Kákay Aranyos, a mameluk album, vagy Kákay Aranyos Nr. II ne közölte volna. Ismerős alakok az életben, a házban és az irodalomban. Ujat egyikről sem mondhatni. Egyénileg sok szeretetreméltó, művelt és előzékeny egyén van köztük, kikkel mint magánemberekkel kedvesen lehet érintkezni. Megvallom gyengeségemet, ezekről nem merek írni, télvén, hogy úgy járok mint a kormány férfakkal. Veszedelmesnek, a házára nézve feletébb károsnak tartom politikájokat; a párt működését vétkesnek, lealázónak, bizonyos tekintetben szolgainak nézem, s míg ezért a pártot egész lelkemből elítélem, nem kések beismerni, hogy a magán-életben mint lovagias, művelt emberekkel szívesen kezet szorítok velők.

Ebben nagy ellenmondás, de sok őszinteség van, s azt hiszem ezzel nem csak magam vagyok így az ellenpártiakból, csakhogy restelik bevallani érzelmeiket.

Eszerint nincs más hátra, mint elővenni

az ujjabb nemzedéket. De kit? a véletlenre bízom, s neveiket kisorsolom.

Kihuzom az első nevet:

Göndöcs Benedek.

Pap!? ha előitéletes volnék, azonnal abba hagynám az írást. Ismerem jó és rossz cselekedeteit; tudom, hogy nem cserélne a római pápával, s a gyulai apátházat ott nem hagyná a vaticánért. Szereti az ifjúságot, az életet s a képviselőiséget; meg is látszik rajta, soha basarózsa szebben nem viritott, kötél táncczosnő edesebben nem mosolygott és soha élő szemekből megelégedés élénkebben ki nem ritt.

Miért is hagyta ő el forrón szeretett hieit? a tisztelt ház aligha fog neki kárpotlást nyújtani a méhtenyésztés élveiért; egy elzengő „igen“ mosolygó ajkiról korántsem fogja azt a hatást előidézni, mint az „Im arczunkra borulunk“ ott a gyulai egyházban.

Miért is áldozta magát erre a képviselőiségre? püspök nem akarhat lenni, hacsak Trefort fel nem állittat Kigyóson egy új püspökséget; az öt forint huszonöt krajczár napidijra sem szorult; tehát tisztán hazafiságból? legyen nyugodt, úgy mint ő, más is megmentette volna onnan a hazát.

Menjünk tovább:

Herics Antal.

Megint pap?! Irhatnék róla igen mulat-

ságos dolgokat, hogy miként tánczolja a csárdást? mily ügyesen szökdécsel egyik pártról a másikra. De nem akarok rossz pápista hírébe jönni, úgy is elég ellenségem van a tisztelendő urak közt. Hivei, azt hiszem, csak azért szavaznak rá, hogy meneküljenek tőle. Én pedig annyit bízom Trefort izlésében s tapintatosságában, hogy önből nem csinál apátot, ezért bátran visszamehet a mérsékelt ellenzékhez, ha szíve oda huz, vagy ha ünnepeztetni akar, egy salto mortaléval a függetlenségiek közt teremhet, ott úgy sincs pápista pap, unicum lesz, s mint olyant, mindég előtérbe fogják szoritani, s ha a végrehajtó bizottság vezértagjainak szépen meghódol, még az esztergomi érsekséget is odaigérik, arról azonban jótállok, ha valaha kormányra jutnak, azt kálvinista kapja meg.

Előre, Előre! az idő drága. Ide más nevet:

Latinovics Gábor.

Ez már kísértés. Három papegymásután! ha utazás közben történnék ez velem, visszafordulnék; ha álmomban jelennének így meg, másnap nem merném lábamat az utcára tenni.

Midőn e sorokat írom, körülbelül éjfél van, szinte a hideg borzongat, hogy nem-e valami boszorkányság ez? mintegy száz név közül egymásután háromszor papot huzni. Ha lutriba

tettem volna őket, egy sem jönne ki. Ha ez így megy, maholnap nem országgyűlés lesz abban a teremben, hanem zsinat.

A pap gondoskodjék hiveinek lelkiüdvéről, népének neveléséről, legyen ő községének lelkiatyja, nem pedig honatya; terjessze otthon az erkölcsöt, s ne szívja itt magába az erkölcstelenséget; tanítsa otthon a népet, hogy legyen jámbor, erényes, istenfélő és hazafias, ne pedig vitakozzék itt a kéjtelepek berendezéséről, a kivégzések nemeiről, ha vajjon nyaktiló czélszerűbb-e, vagy a kötél? Nézzenek szét az országban, mily ijesztő mérvben szaporodnak a rablógyilkosságok. Hát nem szentebb hivatás-e a papnak otthon a nép szívét jóra, nemesre képezni, mint itt kanonokságot vadászni? A papnak nem az országgyűlési terem a helye, hanem az egyházi szószék, a tanoda s a haldokló ágya. A pap éljen az egyháznak, tudomány, irodalom és nevelésnek, törekedjék ezeknek lelkiismeretesen megfelelni, akkor a hazának és emberiségnek sokkal nagyobb szolgálatot tesz, mint ha itt egy nagy kölcsönt megszavaz, vagy a boszniai foglalásra megadja a kormánynak az utólagos jóváhagyást. Maholnap kevés kivétellel minden plébános jelölt. Legyen, a törvény megengedi, de ha képviselővé választatik, vesztse el a plébániát, s jöjjön helyére más, mert az csakugyan égbekiáltó

hiba, azt a szegény népet, mely szerencsétlenségében s nyomoruságában plébánusára van utalva, három éven át lelki vigaszától s egyetlen támaszától megfosztani.

Ezeket nem Latinovics Gáborról mondtam, de általánosságban azon fonák viszonyról, hogy azok, kik az isten ígését hirdetni hivatvák, a legvilágiabb, sokszor alantias dolgokkal foglalkozzanak.

Latinovics Gábor szelid természetű, csendes pap; kanonokká lett, maga sem tudja miért, majd még püspökké is lesz, és senkisémm fogja tudni miért? de csak minél hamarább, mert bizonyára sokkal jobb püspök válik belőle, mint aminő képviselő.

Megbuktatta Baján koszorús költőnket, Tóth Kálmánt. Ezért nem őt vádolom, a képviselő választásnál a két küzdő fél nem hajlandó egymás érdemei iránt elimeréssel lenni, s ha valahol a világon alkalmazható a közmondás: minden szentnek maga felé hajlik a keze, a képviselő-jelöltnél alkalmazni lehet. Ezek ha egymás ellen törnek, nem jöhet számitásba, mindenik azt hiszi magáról, többet ér ellenfelénél; a képviselő maga tehát sohasem felelős egy fonákul kiütött választásért, de felelősek a választók, ha magán érdek, haszonlesés vagy kegyhajhászat következtében a valódi érdemet, kiprobált hazafiságot elejtik.

Tóth Kálmán kora ifjúságában, csaknem mint félgyermek komolyan szolgálta a hazát, karddal a kezében. Mikor a nemzet minden térről leszorított hazájában, azok sorai közt leljük, akik a veszélylyel fenyegetett nemzeti-séget ápolták és terjesztették. Talpig becsületes ember, jó hazafi és csupa szív volt. Egyik diszét képezte az irodalomnak, s igen tisztelt tagjának tekintette őt az egész országház. Tóth Kálmán nem csak az országgyűlésen, de a társaságokban is szívvel-lélekkel képviselte a bajaiak érdekeit; valahányszor Bajáról beszélt, szeme felragyogott, s beszéde lelkesült lőn. Baja elfordult tőle s Latinovics Gábort választotta. E hálátlanság szegény Tóth Kálmán gyöngéd s tulérzékeny szívét megtörte. Ettől fogva elhagyta kedélye és egészsége, hogy többé vissza se térjen. Baja most dicsekedve mondja: a mienk volt, sirjára koszorut küld, s szobrot állit neki. Hát nem-guny ez? Felhozhatják az igaz, hogy Camoenst meg éhen hagyta meghalni a részvétlenség, s most országos ünnepélyeket rendeznek emlékére. Csak-hogy az negyedfél század előtt volt, mikor a nagy költőt elveszni hagyták, s nem ma, mikor a művelt nemzetek, sőt udvarok is sietnek versenyezni a nagyobb tehetségek kitüntetésében. Aztán meg nem is ugyanaz a nemzedék, mely elkövette rajta a halált okozó méltatlansá-

got, teszi szobrára a halhatatlanság repkényét, hanem az utókor, mely egyuttal az akkoriak vétékét elítéli, de hogy ugyan azok, kik a halálos sebet ejtették, álljanak elő az elhúnyt dicsőítésével, ez egy kis pórhintés a világ szemébe.

Még majd az is kitelik, hogy a leleplezéshez meghívják Latinovics Gábort az emlékbeszéd megtartására.

Becsülték volna meg, míg élt, szobrot majd emel neki az a kegyelet, mely a hon leányait s fiait az elhúnyt érdemei iránt eltölti.

Szinte félve emelek ki új nevet:

Baranyi Ödön.

Már nincs szerencsém.

Ez aztán igazán új név; soha hírét sem hallottam, se a nyilvános életben, se közpályán vagy társaságban, irodalomban vagy napi sajtóban e név elő nem fordult. Tán végzett jogász, aki pályát akar magának nyitni, mert ebben a tekintetben is iszonyu nagyot haladt a világ; hajdan az ifjú jogot végzett, aztán gyakornokodott, egy évig táblai jegyző volt, akkor haza került, s ha sok tehetséget fedeztek fel benne, vagy nagy pártfogása volt, a megyénél vagy városnál kinevezték tiszteletbeli aljegyzőnek, s itt szerényen dolgozva, lassankint emelkedett; aztán ha alispánságra vitte, vagy közel az alispánsághoz, amellet még

szónoklataival is kitünt, tarthatott igényt s táplálhatott reményt a követséghez. Ma, még a tanodai por a cipőin van, nem tanult semmit az életből, nem tüntette ki magát semmiben, s pályáját a képviselőségen kezdi, ministerségről álmodozik, hogy aztán mint valami pénzügyintézet igazgatója végezze, mert nálunk a ministerség lépcsőzet a pénzügyintézetek igazgatóságához. Példát adott erre Bittó István, Horváth Boldizsár, Tóth Vilmos és Széll Kálmán. Ezt a magaslatot kár volt a ministeri padokról keresni, hisz valami könyvvezetői irodából is elérhették volna.

Ilyen pályakezdők sorába osztályoztam képzeletemben Baranyi Ödön urat, midőn véletlenül a „Budapesti Hirlap“ kezembe került, innen tudtam meg, hogy kitűnő evező. Na ezzel a tulajdonnal szerencsáját csinálhatja a országgyűléseken, mert aki ott jól tud evezni egyik pártról a másikra, s eltalálja az alkalmas időt, hogy hol és mikor kössön ki, annak nem szükséges a löport feltalálni.

Még egy kísérletet teszek, ha az sem sikerül jobban, nyakra-főre rohanok, s meg sem állok a mérsékelt ellenzékig.

Neppel Ferencz.

Egy szót sem tudok róla. „Megint a Budapesti Hirlap“ segít ki. Szóról-szóra leirom, a mit abban olvastam:

Az abonyi tisztartó aristokratia büszkesége. Sokáig topogatódzott, sokáig válogatott s erőködött az itteni egetverő értelmiség, hogy gróf Teleki Lászlónak méltó utódját megtalálja; az bizony nem csak neki, de az országnak is nehéz és nagy feladat, az abonyi uraságok azonban teljes elragadtatásban élnek, mert azt hiszik, nekik sikerült Neppel Ferenczben gróf Teleki László halhatatlan szellemét és képességeit fölfedezni. Gullner Gyula nagyon alant kezdte; gyakornok, megyei aljegyző, majd főjegyző volt, s csak azután lett képviselő. Ily uton — minden tehetsége és munkássága daczára — lejárta magát anélkül, hogy megközelítette volna azon magaslatot, ahol Teleki László állt. Megkísérlették báró Orczy Bélával; azonkívül képviselte a kerületet még Máriásy Béla és Degré Alajos. A magas igényeknek természetesen egy sem felelhetett meg, mert ők Teleki Lászlót kerestek. Most már fölfedezték Neppel Ferenczben, s ezzel nem csak az országgyűlést, de a nemzetet is hállára kötelezték.

Éljen az abonyi tisztartó aristokratia! éljen fénylő csillaga Neppel Ferencz!

Azt kérdik: ki az a Neppel Ferencz? Igen fiatal ember, nem korára nézve, mert már ötvenes, de működését tekintve; eddig soha semmiféle közügyekben, vagy nyilvános

dolgokban részt nem vett, csak buvárkodott. Most készül meglepni a világot. Egyébiránt fából a vaskarikákat már feltalálta, mert programmbeszédében, melyet a kerületben más-sal elmondattott, azt nyilatkoztatá, hogy ő füg-getlen, kormánypárti. Ő nem fáradt ki a ke-rületbe, programmbeszédet tartani, elégnek te-kintette háromszáz akó bort saját pinczejéből, s egy rabszolgakereskedőt a saját s tán má-sok erszényével is kiküldeni; mily nagy ész! kitalálta, hogy ez csakugyan elég.

Azt mondják nagy szónok; nem hallottam soha, hihetőleg más sem; majd meghallja a t. ház, a karzat, s aztán csakugy fog özönlteni a világ csodájára, mint Csiky Gergely darabjaira.

Mint neszét vettem, szabadelvűségében Irányi Dánielt akarja túlszárnyalni. Irányi ugyanis már évek hosszú során át mindég sür-geti a polgári házasságot, Neppel Ferencz a vadházasságra nézve szándékozik törvény-javaslatot benyújtani, melynek érveléseit hét fontos indokkal fogja nyomatékoszá tenni.

Előre felhívjuk a t. ház és az ország figyel-mét ezen tüneményre. Elöl-belől ily eredménye-ket bir felmutatni az a bőkezű és bölcs végrehajtó bizottság annyi pénz, erő és hatalommal. Hosz-szú sorozatát birnök még felmutatni az újabb nemzedéknek, kik a magánéletben szinte tisztességes s művelt egyének, de a politikai té-

ren vagy nyilvános pályán tökéletesen ismeretlen csillagok.

Vagy akként gondolkozik a bizottság többi tagja is, mint Kovách László mondta egyszer: nem kell nekünk szónok vagy szakember, nekünk csak szavazat kell. Rendelkező eszközeikkel ezt a célzt még ezentul is sokáig elérhetik.

XIV.

A mérsékelt ellenzék.

Mint ellenzék szentelt viz, mint párt vég-elgyengülésben vonaglik.

A kormánypártról mondtam, hogy nincsenek vezérférffiai, ennek meg egyik baja az, hogy minden tag vezérférff. Olyan mint a romániai hadsereg volt Couza alatt; csupa tábornok és törzstisztből állt, legénység nem létezett. Na ilyen hadsereggel komoly csatát vívni lehetetlen. Nem is ví, csak színleges támadásokkal él; ágyui nagyokat dörögnek, de soha sem találnek, mert csupa vaktöltés. Olyan az ő harczuk a kormány és pártja ellenébe, mint a hadgyakorlatoknál két különböző dandaré, bekerithetik, kiszorithatják egymást, de igazán le nem verhetik. Hiába! ugyan azon alap, ugyan azon rendszer ellen, melyet maga a párt követ, nagyon nehéz harczolni. A tagok innen oda, onnan ide vándorolnak minden nagyobb feltűnés nélkül. Jöttek-mentek mindég,

itt az átlépés egyik pártból a másikba csak positio változtatás. Ha valaki még ma Szilágyi Dezső mellett ül, s holnap már Ivánka Imre mögött foglal helyet, nincs több jelentősége, mint a katonaságnál ha ezt, vagy azt egyik ezredből a másikba áthelyezik. Most is, hogy táborukat elhagyta Lukács Béla, Széll Kálmán, Mandel Pál, Tischler Vincze és Hoffmann Pál; az esemény sem a házban, sem a sajtóban, sem az országban nem vert nagy hullámokat. Követni fogják e példát — hihetőleg — többen is, s a válság mindég szép csendben fog lefolyni, még csak Csanády Sándor sem kiálthat rájuk, hogy, elhagyták politikai hitelveiket.

Tökéletesen igazolt gróf Szapáry pénzügyminister felszólítása, melyet a mult országgyűlésen intézett e párthoz, hogy eggyesüljön a kormánypárttal. Valóban, azt a kis árnyalatot, ami őket elválasztja, a pártértekezleten is mindenkor kiegyenlíthetnék.

Miért akadékoskodik ott a két egymással komolyan küzdő párt között? Vagy kedve telik abban, hogy jobbról is, balról is öt üssék? mert útban esik.

Alap, alap! szilárd alap kell, melyen egy párt biztosan megállhat. Ebből kifolyólag tiszta határozott és valóban ellenzéki programm. Végre, a párt annyi jeles tagot számlál, ott van: Apponyi Albert gróf, Sennyey Pál báró,

Szilágyi Dezső, Horváth Lajos, Grünwald Béla, Hodossy Imre, Királyi Pál, válaszszanak ki egyet, akiben megbiznak, annak kezében legyen a zászló, mely körül a régi és új tagok, mint vezér körül csoportosulnak, ekkor tán szaporodni fog a párt, s nem napról-napra enyészni.

Ennyi erő, alapos képzettség, sok jóakarattal meddő vitatkozásra adja magát, ahelyett hogy egész erélyével a cselekvőség terére lépne.

A nemzet egy része sokat várt önöktől, csak is önökön mult, hogy e várakozásnak meg nem feleltek.

Sennyey Pál báró.

Minden bírálaton felül áll; működésének minden mozzanatait az ország érdekekkel leste, ha szólt, beszédének minden szavában eszmé; áóslatot keresett. Várt tőle, éveken és éveket mindég várt, de zászló kibontásnál egyeben nem kapott, ezt is csak megmutatta, aztán megint visszavonult vele.

Apponyi Albert gróf.

Oly szép képzettségű fő, szerencsés szónok, hogy a mivelt világ bármely parlamentének diszére válnék. De mit használ, ha a szép eszméket csak odadobja, s azt várja, hogy nyomában mások fölsszedjék.

Aztán:

Szilágyi Dezső.

A ház legkitünőbb szónoka, ha éles érvei-

vel, metsző irányával s erős indokolásaival a kormányt vagy annak védelmezőit sarokba szorította, ha ékesszólásával ellent s barátot elragadott, megnyugszik babérain, s a párt ügyeivel mit sem gondol.

Grünwald Béla.

Hatalmasan bonczolja szét a közigazgatási viszonyokat; biztos kézzel belemarkol a megyei élet nyomoruságaiba, és sok oly dolgot szel-őztet, mire a belügyminister csakugy hűledez. Ezzel megnyugtattja lelkiismeretét, s a párt ügyeinek feléje sem néz.

A pártot pedig hagyták magára, mint az erdőben a fát hadd nőjön és izmosodjék ha akar, vagy pedig tengődjék míg kivész; ápoló kéz sohasem gondozta, bizonyosan azért, mert mindenki meg volt győződve arról, hogy a talaj kedvezőtlen.

Önök uraim, nem csak mérsékelt ellenzék, de mérsékelt vezetők is.

Táborukban sok a Moreau, de Napoleon egy sincs.

Nem látták önök Tisza Kálmánt mint pártvezért? ha kellett, gyujtott, mikor pedig a szükség úgy kívánta, mérsékelt. Fáradt és dolgozott, nem csak azon, hogy a házban hatá-sos beszédek mondjon, hanem hogy a pártnak érdekeit és tekintélyét is emelje. Alkotott az-

tán oly erős és egységes pártot, minő e házban még nem volt, s egyhamar nem is lesz. Ott hiába iparkodott valaki pártárnyolatokat fölfedezni. Ő nem kimélt időt, s fáradságot; a pártban, s a pártnak élt; felhasznált minden mozzanatot a párt izmosodására; ha a szükség úgy hozta magával, kibékült személyes elleneivel, s föláldozta barátait. Kezébe ragadott minden fonalat, s tudta mikor, s melyiken kell lendíteni. Nem hanyagolt el a pártban semmit, s a legjelentéktelenebb dolgot sem vette félvállról. Mindég működött és alkotott; lehet mondani, hogy ő a pártnak nemcsak vezére, de lelke is volt.

Bezzeg nem szökdöstek ennan a párttagok, kivéve akkor, midőn Tisza Kálmán köztedni látta az időt, melyben a Deák-párt, melyet ő ennyi ügyességgel s kitartással lejárattott, szét fog bomlani. Most kiválasztott hiveiből néhányat, hogy a kormányra vezető hidat elkészítsék.

A ki csak tagja volt e pártnak, legszebb emlékei közé sorolja azon időket, melyeket itt barátságos egyetértésben eltöltött. És meg vagyok győződve, maga Tisza Kálmán is szívesen gondol a régi gárdára.

A párt Tiszában találta erejét, s Tisza a pártban rendithetlen támogatóit.

De nem csak Tiszának lángesze, s kitartó

fáradtsága tette e pártot oly egyöntetűvé és összetartóvá, de a bihari pontok is.

Tehát tisztelt mérsékelt ellenzék! vezér és program kell, hogy *hosszu életü lehess e földön.*

XV.

Függetlenségi párt.

Ha képzeletemben boldognak látom e hazát, virágzó kereskedelemmel, gazdag pénzintézetekkel, haladó iparral, jól művelt szántóföldekkel, emelkedő városokkal és boldog néppel, mindég jobban és jobban meggyőződöm, hogy ez csakis akkor lehetséges, ha a függetlenségi program hivei jöhetnek többségre.

Annyi magasztos, lélekemelő és felséges van abban az ország sorsára nézve, hogy a nép bátran mindennapi imájába foglalhatná.

Csakis ez a párt áll szemben a kormány-párttal mint igazi ellenzék, ennek van erőteljes és tiszta programja, akarata és célja. E párt tiszteletet érdemel, mert történelmi jogokat véd, s élő tiltakozása annak, hogy az országot megillető minden önnállóságot a nemzet nevében feladjanak. A függetlenségi párt olyan, mint valamely ostromzár alatt levő vár elszánt őrsége; nyomorog, küzd, harczol; egyik a

másik után feláldozza, de meg nem adja magát. Aki el nem hull a harczban, tür, tovább harczol és várakozik az ostromzárt felmentő seregére.

És e pártban, mely ezen elveket képviseli, annyi jeles férfiú, kitünő tehetség, szilárd jellem, emelkedett szónok, érdemekben gazdag ösz, s nagy reményekre jogosító ifjú van, hogy soraikon végig tekintve, lehetlen a haza sorsa felett kétségbe esni. De elszomorító mégis, hogy oly sok kifogástalan szív és valóban szép ész miként engedheti, hogy a párt kormányrudját a mostani vezér-férfiak tartsák kezökben? Erre ép oly kevéssé alkalmasak, mint rekedt parancsnok a vezénylésre, vagy vak festő a színezésre.

Nagyon téved, aki érdemökül rójja fel, hogy a párt néhány kerülettel szaporodott, ezt a népnek a csalhatatlan elvek iránti lelkesedése szülte, hiszen ha más kezekben van az ügy, ha tapintatos és lelkiismeretes eljárást követnek, ha nemesebb czél is vezette volna őket, nem pedig csak a maguk s közelálló híveik állásait biztosítani, nem annyi kerülettel kellett volna szaporodni a pártnak, s nem veszti el a párt az ország lelkét, a legmagyarabb városokat. Ha ők maradnak továbbá is a vezérférfiúk, úgy a párt elérte az emelkedés azon magaslatát, a honnan csak visszaesés van.

Vagy nem azt bizonyítják-e a pótválasztások? egyik kerület a másik után elesett, s csakis nagy erőfeszítéssel bírták Németh Albertet keresztül vinni, mert szinte vezértag, hát itt még a lehetlent is meg kellett kísérteni. Az egy Sárközy Aurélé sikerült fényesen, amelyben pedig a híres végrehajtó bizottság keze nem működött.

Ezen párt élére nem csak kifogástalan, de hazafias tettekben gazdag férfi kellene, törhetlen jellemmel, erős akarattal, önzetlen szívvvel s önfeláldozó akarattal. Egy kimagasló egyéniség, kinek lelki fénye bemelegítsen minden párttag keblébe, kinek esze-szive hódítson s ne idegenítsen, ki iránt a bizalmat meg ne ingathassa minden szellő, s ki állását ne kegyosztogatásra használja fel.

Majd támadnának körölte jeles vezértagok. Ott van *Eötvös Károly*, *Ugron Gábor*, *Szederkényi Nándor*, *Csávolszky Lajos*, *Bartha Miklós*, *Thaly Kálmán*, *Prónay Gábor* báró, *Fornszek Sándor*, *Halász Bálint*, *Vidliczkay József*, *Komjáthy Béla*, *Unger Alajos*, *Orbán Balázs*, *Sárközy Aurél*, *Hegyesy Márton*, *Náray Imre*, *Törzs Kálmán*, *Mudrony Soma*. És még több kitünő tagja a pártnak.

Bizonyosra lehet venni, ha a párt megtalálja az igazi vezért, az országban igen sokan kifognak lépni tartózkodási állásukból, a

kiket jelenleg csakis az tart vissza, hogy ezen vezértagoktól idegenkednek.

És miért?

Mocsáry Lajos.

Hiu aristokrata; az alispáni széken se fölülemelkedni, se pedig onnan leszállni nem tud.

Az értekezleteken véleményét minden áron igyekszik felerőszakolni, csüri-csavarja a dolgot, ha nem megy, átadja az elnöki széket másnak, s leszáll résztvenni a vitában. Így tett például a zsidó-alap kérdésében is; mai napig sem tudom elképzelni, miért pártolta annyira az orthodoxokat? tán előre épített már a miskolczi választásra? Egy szavahihető ember azt állította, hogy Mocsáry Lajos egyik bizalmasb tagtársat ily módon igyekezett az orthodoxok részére megnyerni: „Ugyan mit akartok azokkal a neologokkal? hisz mennél miveletlenebb a zsidó, nekünk annál jobb.”

Hallatlan szabadelvűség! — ha igaz, méltó gondolkozás egy ellenzéki pártvezér szelleméhez.

Kicsinységekben fontoskodik, nagy dolgokban elveszti a fejét.

Igen tudnám őt tisztelni, mint a párt egyszerű tagját, de ne hitesse el magával, hogy azon tulajdonokat bírja, mikkel egy pártvezérnek rendelkezni kell. Lapos, tartalmatlan,

de kegyetlen hosszú beszédei nem elég ok és érdem a vezérségre.

Színész nem lehet féltékenyebb szerepeire, mint Mocsáry a magáéra; ha a házban Irányi vagy csak Helfy is hatásos beszédet mond, Mocsáry sápad, zöldül bele, ide s tova izeg-mozog, mert ezt a szép szónoklatot más tartja és nem ő. Ésmikor Simonyi Ernő beszélt, jobbra-balra verdeste fejét vállaihoz, kezeit akárhányszor összecsapdosva fordult vissza a párt felé, érzékenyen sohajtózva: istenem! hát mirevaló ez? minek beszél annyit? pedig hát Simonyi, ha pongyolán beszélt is, mindég mondott valamit.

Vezéri állását legjobban félti Irányi Dánieltől — méltán; pedig ez épenséggel nem áhitoz rá — kár! Ők hárman aztán, Madarász József, Mocsáry Lajos és Helfy Ignác a csel-szövény minden szárait kivetik, hogy Irányit a párttól távol tartsák, a látszatra azonban ők sokat adnak, tehát Irányit nevezeteseb ünnepélyességekre tüntetőleg meghivják, sőt még a kör elnökéül is maga Mocsáry Lajos ajánlja, izgatnak egyhangú megválasztatása mellett, mert biztosak hogy a fenálló viszonyok közt Irányi azt el nem fogadja. Aztán mossák kezeiket. Pedig mennyire és hányszor lehetett volna már azt a közjogi, 48-as és függetlenségi kérdést tisztázni és rendbehozni. Ettől azonban Mo-

csáry jobban irtózik, mint néhány kerület elvesztésétől, mert Irányi a kártyájokba bele-néz, s a hamisjátékot nem tűri. Jó őt távol tartani, aztán tiszteletet szenvelegni.

Aki a kétszinű emberre ráfogta hogy lutheránus, szerencsére nem ismerte Mocsáryt, mert azt mondta volna: kálvinista.

A bátorság Mocsáry Lajosnak nem fény-oldala, különösen respektusa van a napi sajtó kezelői előtt; ezeknek hizeleg, kedvez, s elő-térbe tolja őket, nem gondolva vele, ha az igaz-ság és méltányosság rovására történik is. Hiába! ezek közlik a beszédeket, ezeknek áll módjukban rádisputálni a közönségre, hogy ez — vagy az nagy ember! ezek gyujtják a töm-jént, vagy dobálják a sarat; ezek irányában ép úgy, mint kiszemelt kegyenczei érdekében az igazság, méltányosság s az elfogadott elv meg-vetésével részrehajló.

Egyszer életében még is nagy bátorságot, a vakmerőséggel határos bátorságot tanusított. Megtámadta a kormányt oly dologért, melyet az egész nemzet a kormánynak érdemeül ró fel. Kardot kötött és sikra szállt az idegen nemzetiségek mellett. Ő tehát nem akarja hogy ezeknek gyermekei az országban tanul-ják és értsék az állami nyelvet; kívánja hogy az állam tisztviselői, törvényszékek s közigaz-gatási hatóságok a kormánynyal oláhul, szer-

bül, németül, vend, bolgár, horvát és tót nyelven érintkezzenek; bizony cifra állapot volna! Mit akart ezzel? népszerűséget hajhászni a magyarfaló német lapoknál, tán egy kis hódítást tenni a nemzetiségek közt; és mit ért el? azt, hogy egyetlen oláh képviselő volt a pártban, s az is megszökött.

Komoly törekvése ez nem lehetett, hisz világlátott és olvasott férfiú, csak széttekintett elébb ugy Orosz- és Poroszországban, mint a mivelte Franciaországban. Ugyan mit csinálnak és csináltak ezek? a Normand, Bretagne, Burgund, Elsass nem lett mind megfranciásítva? és most Poroszország nem akarja Elsass-Lothringet minden áron visszánémetesíteni, s vissza is németesíti. Azok a megfranciásított tartományok ma már nem testestől-lelkestől francziák? Ugyan hova vezetett volna az, ha Franciaországban öt-hat állami nyelv az uralkodó? Még az a kis Oláhország is az államnyelv tiszteletbentartását, s kezelését követeli; tanodáiban oktatják az oláh nyelvet, s az idegen nemzeti ségeknél kötelező tantárgy; az idegen nyelvű czégfeliratok száz forint évi adó alá vetvék. Jogosan, ha valaki egy országban él, gazdagszik, jótéteményeit élvezi, törvényei oltalmát igénybe veszi, az tisztelje és tanulja meg azon állam nyelvét is. Hát ha körülötünk mindenki terjeszkedik, nemzetiségét ápolja,

akkor mi birkatürelemmel elnézzük, hogy miként szoritják ki itt is, ott is nyelvünket azok, kiket a haza nemcsak vendégszeretettel fogadott be, de minden polgári jogok élvezetében részesít, sőt Mocsáry Lajos ohajtására, ne csak türelemmel nézzük, de ehhez nekik jogot is adjunk.

Én, a testestől-lelkestől közjogi ellenzék, a pártvezér ellenében e fontos kérdésnél a kormánynak szavazok bizalmat. És ezzel így van, így kell hogy legyen a függetlenségi párt legnagyobb része.

De ő ezen ferde helyzet daczára is vezér maradt. Értse aki tudja?

Mocsáry Lajos szeret a 48-ki vívmányokkal ragyogni. Ugyan hol volt ő mint virágjában levő ifjú, mikor azokért küzdeni kellett? Végig néztem az országgyűlési képviselők sorozatán, a megyei tisztviselők, kormánybiztosok, s honvédek nevein, de Mocsáry Lajost 1848-ban és 1849-ben sehohsem találtam.

Azt mondják Gräfenbergben volt. Sajnálom, hogy ily viharos idöket, a nemzet életében e viszonyteljes korszakot betegeskedéssel töltötte. Különben vigasztalódjék, kényelmesebb dolog volt akkor ott kün hidegvizzel magát hütögetni, mikor itthon tizenkét fontosakkal fütöttek.

Ezt is csak azért említettem, mert ha én akkor Gräfenbergben fürödtem volna, most

óvakodnám biróul lépni fel, azok hazafiságának elítélésében, kik itthon egész lelkesedéssel, életök feláldozásával, a családi tűzhelytől megválva, teljesítették hazafiúi kötelességöket.

Ez a pártvezér, ennek kezében legyen a zászló ezen felirattal:

Magyarország legyen önálló magyar állam.

Madarász József.

Ügyes és hatásos szónok, jól tudja a házszabályokat, ezzel minden dicséretes oldalát elmondtuk. Különben akadékoskodó, mások véleménye iránt türelmetlen, s magáról azt hiszi, vagy legalább elakarja hitetni, hogy csalhatatlan. Minden embernél okosabbnak tartja magát, s azért sokszor kiméletlen. Fejét felüti, mintha pecsenye szagot érezne, vagy pedig emberét keresné, akinek fülét akarja levágni, pedig dehogy, ő csak nyelvével vagdalkozik, de azzal aztán élesen, mindaddig, míg valami véletlen, vagy csiklandos körülmény meg nem juhásztja, ekkor aztán olyan lesz mint a bárány.

Emlékezni fog a tisztelt ház nagy része, hogy néhány év előtt nagyon, de nagyon csiklandos ügyben a fenyítő bíróság Madarász József urat kiadatni kérte. Bezzeg kis hanguvá lett akkor.

Na ha engem ily ügyben a t. háztól valaha

kikérnének, nem hogy utána járnék kiadatásom megtagadása végett, de magam kérném a t. házat, hogy kiadatásomat rendelje el, mert nem tudnék huszonnégy óráig ott élni, még kevésbé működni azon tudat nélkül, hogy bátran nézhetek mindenki szemébe, s bárkinek oka legyen engem a gyanunak csak árnyékával is illetni. Ily esetben ki nem adatásomat olybá tekinteném, mintha megtagadnák tőlem az alkalmat egy aljas rágalom ellenében magamat bíróilag s ítéletileg tisztázni.

De ő azért ítél elevenek és holtak felett.

Ő dönt, hogy mint pártbeli ki kerüljön a házba, s ki ne?

Elhatározó szavát nem restelli mérlegbe vetni, akár illetékes rá, akár nem. Mikor a honvéd menház ügy forgott szőnyegen, s a kormány hazafias ajánlatát tette a kezelésre nézve, Almásy Sándor és Degré Alajos az átadás mellett kinyilatkozott. Az értekezleten nagy vita tárgya lőn ez, és méltán. Az épületet a kegyelet emelte, a részvét fentartotta; de az épület roskadozni kezdett, s a részvét napról-napra hült. Megunta a közönség a folytonos adakozást, s a nemzedék helyett, mely az ügyért lelkesedni tudott, újabb nemzedék jött, mely inkább számolni tanult. Láttuk, a kezelő bizottság elég zajjal rendezett hangversenyt a menház javára, volt nagy és tarka

hirdetmény elég, volt Liszt, nemzet csalogánya, képviselő rendezőség, egyetemi ifjuság mint rendfentartó, honvédnév, minden volt, csak közönség nem. Más időkben az utca szűk lett volna a tolongóknak, most a félterem kongott az ürtől. Aztán meg mindég erkölcsi elismerés volt emlegetve, hát mi más ez, ha az országgyűlés szavazza meg a költséget, a kormány kezeli, s felelős a képviselő háznak?

Nem, ez nem tetszett; Novák Gusztáv váddal illette azokat, kik az átadás mellett nyilatkoztak, és felemelte hatalmas szavát Madarász József is az átadás ellen.

Minő joggal? valami nagy áldozattal járt a menház létesítéséhez, vagy honvéd volt? Élte virágjában az lehetett volna, de ő az ágyuk elől a képviselőházba menekült, azzal leköltözött Debreczenbe, s ott kedves bátyával a legtulzóbb árnyalatot képezte. És midőn mások száműzetésbe mentek, sokan börtönbe, s annyian a vesztőhelyre kerültek, ő emelt fővel s szabadon járt kelt az utczákon.

Vajjon minő vallomásokat tehetett?

Ez is vezértag, és szárnysegéd.

A másik:

Németh Albert.

Néha a t. ház mulató kedvében van, s ez Németh Albert jutalomjátéka. Ilyenkor Jócai szellemparipáján nyargalózik, szórja a miss

Ella csókokat a karzatnak. Szem és lélekkápráz-
tató művészetével elragadja a közönséget.
Majd mint athleta lép fel, s ötven fontos
golyókkal dobálódzik, a miket Szilágyi De-
zső pelyhekkint fogdos fel, s könnyedén
ujjai közé véve a legkecsesebb mosolylyal
mutat elő.

Aztán föllép Németh Albert, hogy foly-
tonos derűtségbe tartsa a házat, karzatot és
szolgaszemélyzetet. Elfelelteti az emberrel a
helyet, a hol van, senkisem gondol törvény-
hozásra, ország dolgaira, mindenki csak nevet.
Ha Bagó és Gyurián régi naptárait elővesz-
szik, sok adomát találunk ott, melyet Németh
Albert a házban hatással felmelegit. Egyéb-
íránt mond ő ujat is, mikor magáról, inasáról
és lovairól beszél. Aki nem veszi komolyan az
ország dolgait, Németh Albertet a törvény-
hozásban nyereségnek tekintheti, sok unal-
mat elűz. Kiméletlenül vág, szúr, aztán átcsap
elegicus ömlengésekbe, de ezzel is, azzal is
egyenlő hatást, általános derűtséget kelt. Köz-
ben elragadja a nagyzási hobort, s akkor csak-
ugy szorja a nagykövetek s főméltóságok ne-
veit, mint Dobler a virágbokkrétákat; nyomban
aztán eszébe jut, hogy biz ő népképviselő,
akkor a szegénység védelmére kel, s a
kunyhó elé helyezkedik, a pénzügyministert
megtámadandó a lelketlenségért, melylyel

az adót behajtatja; de mert megszokta mindent tréfásan [adni elő, a hallgatóság ezen is nevet.

Ha szíve is oly rossz, mint nyelve, úgy jobb ellenségnek, mint barátnak.

Évek előtt Kossuth Lajos látogatására készült. Roppant benső viszonyt szenvelgett a nagy számüzettel. Ismerjük ennek keletkezését a negyvenes évekből, nyoma van a Kossuth Pesti Hirlapjában; az esemény színhelye Parád. Németh Albert urra nézve igen épületes dolgokat ír akkor onnan Kossuth Lajos. Ezen kezdet lehetlen, hogy meg ne vesse egy állandó, mondhatni örökös bensőség alapját. Na de aztán akárminő szívélyes legyen is az a viszony, különösnek találom, hogy Németh Albert ur becses magán kívül nem tudott elmésebb meglepetést a hazából vinni a nagy férfinak, mint egy játék tökfilkós kártyát, olyan hét krost, aminővel a közhuszárok harmincegyet játszanak az abrakos ládán. És kürtöltette a lapokkal, hogy mit visz ő, mintha bizony Kossuthnak nagy gyönyörűsége telnék egy tökfilkót látni.

Engedelmet kérek, de ez nem lehet a benső hódolat, a komoly tisztelet, vagy őszinte szívelyesség jele; ez pajkos tréfának megjárja egymáshoz hasonló szellemű s állású emberek közt, de oly történelmi nagyság irányában vét-

kes gondolat. De Németh Albert urnak minden jól áll, neki minden szabad.

Erősen játsza a spleenest, mikor aztán kiesik ezen szerepéből, nagyon mulatságos.

Körülbelöl nyolcz év előtt Kairóban töltött néhány hetet, mikor visszajött, alig lehetett ráismerni. Aki hat éves korában szakad ki, s hatvanas éveiben tér haza, azon találhatnók természetesnek azt az akklimatisatiót, melyet Németh Albert ur ott fölvelt. Egy Bedami főnök nem lehet külömb aegyptusi, mint aminő belőle lön; nem tudta eledeleinket élvezni, mindég fázott s augustusban hasát-gyomrát úgy körülburkolta bayaderekkel, hogy az ember majd megfult, ha csak rá is nézett. Sokat nem birt ő aztán ujra itthon megszokni; hogyne, mikor még a kairói legyeket is nélkülözni kellett. Csoda, hogy ott napszurást nem kapott.

Egyébiránt — mint a német szokta mondani: Durch und durch Democrat. Horánszky Nándor, kitűnő szónok, jeles jogász, s közbecsülésben álló képviselő az országgyűlésen Németh Albert ur által meg lön sértve. Horánszky Nándor, a jellemes férfi kihivta Németh Albert urat, s ez kicsinylőleg mondá: az a takácsfiú általam lovaggá akarja magát üttetni.

Na ha Fallstaff mond ilyet, az ember szivéből fölnevet, ha Németh Albert ur mond, akkor is nevet, mert megszokta mindenre ne-

vetni, ami tőle jő. De nevet-e a függetlenségi párt, hogy egyik vezértagja így érez, szól és cselekszik?

Németh Albert urra nézve a Nándor név végzetes. A mult országgyűlés alatt a nagyzás egy alkalomkor megint igen elragadta, s dicsekedett, hogy ez s az a nagykövet neki Éber Nándorról ilyen — politikailag — nem előnyös dolgokat mondott. Hát bizony Éber Nándor nem olyan ember, aki valamit zsebre tegyen, vagy helytelen vádat magán száradni hagyjon, a dolgot komolyan véve, élére állította. Utána járt, s nem engedte az ügyet elaludni, irt az illető követséghez, felvilágosítást kért, és nyert is, de úgy, hogy Németh Albert ur nyakig belesült, kénytelen volt a ház előtt beismerni hibáját, s a vádat visszavonta.

Aztán meg nem is volt ő mindég ily nagy magyar hazafi. Az ötvenes években, mikor nehéz dolog volt magyar embernek lenni, találkoztam Németh Albert urral, s elkezdtem vele a gyászos viszonyokról s a hazafiak szomorú sorsáról beszélni. Ő egész könnyedén mondta: Alig érintkezem magyarral, én most mindég katonatisztekkel társalkodom. Később hallottam, hogy Egerben valami Schwartzersandarm kapitány a legjobb barátja. Ez a Schwartzersandarm nemcsak magyarfaló, de minden magyarost üldöző hős volt. Oly ifjút, kin hevesi

dolmányt meglátott bekisértette, a pityke gombok dühbe hozták, s a magyar beszéd idegessé tette. Valami Erdey József nevezetű — akkor parádi orvost — egyszer csak maga elé kísérteti, s ráförmed: „Önt nem hívták mindég Erdeynek?” „Nem, dadogá a megszólított, mert a tisztességes, jóra való s értelmes orvos dadogó volt, azelőtt Grünbaum volt a nevem.” „Ugy, s ön azt a becsületes nevet restelte viselni, s szégyen szemre fölvesz magyar nevet, mikor a magyar nevű jobbérzésűek magokat nevökkel együtt óhajtanák a művelt német kötelékbe fölvetetni. Piruljon meg gondolatlanságán. Azelőtt tán más valláson is volt? mert ez csak olyantól telik, ki a vallását is változtatja. Elmehe, de szemmel tartatom, s ha olyat beszél vagy cselekszik, ami a rendbe ütközik, megvasaltatom.” Azt, hogy mi a rend? természetesen ő határozta meg.

Csak jellemzésül hoztam fel, hogy milyen szellem uralkodott azon körben, hol Németh Albert ur magát akkor jól találta.

Mondják, hogy Németh Albert ur Schwartzersandarm kapitánynak két magas személyiség arczképét ajándékozta emlékül.

Ez a Németh Albert ur ma egy oly szép és nagy pártnak, mint a függetlenségi, egyik vezértagja. Annyi szilárd jellemű, szép tehetségű s tiszta multú egyén élére van állítva,

hogy a valódi tehetségeket, a komolyan munkálni óhajtó erőket visszaszorítsa.

Ahoz, hogy valaki oly dicső pártnak mint a függetlenségi, vezértagja lehessen, nem elég magát felfujni, s régi naptárakból élczelni.

Verhovay Gyula.

A vezértagok vezércsillaga.

Ki mondja meg, mi által lett ő nagy emberré? Mutasson fel valaki tőle egyetlen kötet önálló művet; az országgyűlésen teljesített-e valami figyelemre méltó dolgot, vagy mondott-e valami nagyobb szabású beszédet? Soha, semmit. Pedig soha senkinek sem nyitottak szebb alkalmat; a mult országgyűlés megnyíltakor a vezérférfiak, kik már akkor maguk közt kijelölték számára a diszhelyt, őt bizták meg a válaszfelirat beterjesztésére, úgy megbukott vele, hogy még az indokolás elől is elvonult. Aztán egész országgyűlés lefolyása alatt, hosszú három éven át, bölcsen hallgatott. Mi által lett a párt ügyeit intéző körnek oly elkényeztetett gyermeke? Miért rendelik magokat neki annyira alá a gyengék, s rettegik az erősek? Miért vonul a végrehajtó bizottság működésén végig veres fonalként az ő szelleme? Mi által és hogyan érdemelt ő ki a pártban vezértagsági szerepet? Tán azért, mert multja, bár nem hosszú, de érdemekben gazdag, kö-

vetkezetességben szilárd, s elvhűségben tántoríthatlan? (erre majd rámutatunk) vagy mert Madarász jobb keze, Németh Albert ur bálványa, s Mocsáry Lajos vezérkar főnöke, Mantuuffelje?

Titok, titok, titok! de végre is őt a pártban óriássá kellett felfűjni. És most óriás, a fejökre nőtt, és félnek tőle.

Mocsáry Lajos egyszer úgy nyilatkozott, hogy Verhovay Gyula oly egyéniség, aki ha nem volna a házban, be kellene hozni minden áron. Na hiszen ott van, nem csak a házban, de Mocsáry Lajos fejében is, mert gondolatainak, eszmemeneteinek ő ad irányt.

Ugy ír és beszél, mintha a pártban ő volna az örök bíró, ki a legtöbb joggal ítélhet az egyes tagok értéke s megbízhatósága felett; úgy ír és beszél, mintha ő ezen elvekkel lépett volna a világba s mindég mint őre, prófétája küzdött, pedig daczára annak, hogy nem oly rég szerepel, már arczot és vonalt változtatott. Szolgált ő már más táborban, éles harczot vitt azon sereg ellen, a melynek ma kis Napoleonja.

Verhovay Gyula 1874-ben mint az „Ellenőr“ katonája és belmunkatársa, azon párt-ról, melynek ma csalhatlan prófétája, így irt:

Simonyi Ernő és Csávolszky Lajos által a „szent egyetértés“ nevében összehívott népgyűlés előértekezletén majdnem hajba kaptak a csal-

hatalatlan elvű árnyalatok vidéki küldöttjei és fővárosi kolomposai. Végtelen czivódás, korcsmai láрма, kölcsönös gyanúsítás, személyes irtás között folyt az értekezlet, mely azután annyira felzavarta Gubody epéjét, hogy elkeresztelte „csorda gyűlésnek“ az értekezletet. Ezért a keresztvizért aztán ráförmednek, lekározzák és a tisztos ősz szakál megretirál, korioláni boszut forgatva szívében a gyűlés ellen. Simonyi az elnöki székről pattog, morog és dühöng, bosszantja nagyon, hogy „elvetvén a szelet, vihart aratott utána.“ Csávolszky a konkoly hintési szereplésért azzal áll boszut, hogy kimenekül a folyosóra és felsülési szégyenében a körmét rágja. Kun Pál szakállá még jobban bevörösödik, és hazafisági patenseket osztogat (mint most Verhovay) kimondván, hogy aki nincs vele, az hazafiatlan (épen mint Verhovay). Hanem aztán rá is pirit mindjárt Szakácsi, hogy csak tartsa meg a színét, az olyféle izgága, ki egy kerület nevében beszél, de hamisan; vita támad még a fölött is: hogy mi az a meeting. Bajusz József ráfogja, hogy e szó alatt Kállay utczáról fölszedett csöcseléket értett, mire természetesen Simonyi angol nyelvképességét úgy elfutja a méreg, hogy a csengetyüt az asztalhoz vágja, s Bajuszt zavargónak tiszteli meg. *A látvány találóan csak egy tüzetesen disputáló kofatáborhoz hasonlít. Szerencse, hogy nem volt*

kezökben piszkafa, seprőnyél, vagy más hasonló veszedelmes fegyver. Annyi bizonyos, hogy a Babel óta nem látott a világ ilyen Egyetértést.

Ilyennek látta, ilyennek ismerte ő ezen pártot, mikor ott az „Ellenőr“ táborban huzta a „lehnungot“. Akkor ugyanazon zászló alatt mint ma, ugyanazon alapelvek alatt mint ma a vezérszemélyzet, kofacsoport volt. Vagy csak azóta nem érdemelnek piszkafát és seprőnyelet, a mióta Verhovay Gyula közébökö állott Mocsáry Lajos vezérkar főnökének? Csak azóta lett ez tisztességes párt, a mióta ő belépésével megtisztelte? hiszen ez nagyon szép, csak aztán a függetlenségi sajtóba is tisztességesebb hangot hozott volna át. Ő feltalálta, s behozta az irodalmi szitkolódzást; lapjában nincs politika, eszmefejtegetés, elvharcz, hanem agyondorongolás a legmagasabb helytől a haza szolgálatában levő legszerényebb munkásig, kivéve az ablak beverő csöcseléket.

Irt ő még ugyanakkor, mint az „Ellenőr“ táborában levő vitéz a függetlenségi párt ellen czifrábbat is, idézek szószerint:

„Hej *Csanády*, *Irányi* szélbaloknak vezére, belekoppantotta 48-as hazafiságtoknak-szilárdságát *Madarász Főzsi* vörös demagogságának 49-essége. — Fejetekre olvasta a legnagyobb átkot, mint kik komolyan és tetteleg nem, hanem csak szóval és játékból kívánja-

tok 48-as álláspontokból Magyarország önállóságát. No de se baj, a vastag nyak meghajlott tegnap és megkapta a teljes bűnbocsánatot és abszolúciót, s most *Madarászsza*l egy kalap alatt s egy akolban hirdetik: 1848-ba beleütött a mennydörgös mennykő, éljen 1849.“

„Türelmetlenség“ mások meggyőződése, gyanúsítás mások becsületes szándoka iránt hozta létre ezt. Milyen a mag, olyan a gyümölcse. Jaj neked egyetértés? Hogy is maradhatna el a viszály; midőn az éles választóvonal fennáll azon gyanúsításban, melyet a 48-sok fölvetettek, hogy az ország önállósága és függetlensége nem oly czél *Madarászik* előtt, melynek létesítésére a personál unio és a fennálló közjogi törvények alapján törekszenek, hanem egy forradalmi jelszó. És hogy maradhatna el a *viszály*, midőn úgy *Kossuth*tal, mint *választásokkal szemközt zsákban macskát árulnak*. S azt hiszik, megcsalták Kossuthot is, meg önmagukat is, mintha bizony Kossuth elég gyermekes volna hozzájuk leszállni a porba politikai bujósdit játszani.“

„Igy hát e mozgalom vége nem lehet más, mint egy óriás fiasco, mely fölött aztán elénekelhetik a népszerűségi vigalmak zavarosában a szereplők: Hálósipkát nekünk, szalmát süvegünkre. Annyi hírért, hogy már vágyunk a *szemetre*.“

Nos hát Verhovay Gyula ma azon párt-nak, melyről onnan tulról így irt, egyik vezértagja, s a párt többi vezértagjai, akikről fentebb oly emelkedett s megtisztelő hangon nyilatkozot, magas piedestatra állitják, hogy a világ őt nagynak lássa.

Vajjon őt, vagy magokat tisztelték meg ezzel jobban?

Elég az hozzá, Verhovay Gyula magosan áll, szórja a kegyeket és villámokat; fölemel és lesujt, osztja a parancsokat s kinevezi a *hazafiakat*, mit Madarász József és Mocsáry Lajos ellenjegyez.

Nem csak a hazafiakat nevezi ki, de a hazaárulókat is proscribálja.

Hallom, mert magam soh' sem láttam, hogy szerkesztőségében van, vagy legalább volt egy nagy falragasz, hogy:

Le a hazaárulókkal!

Tisza Kálmán (természetesen hisz minis-terelnök, s Verhovay Gyula ellenjelöltje volt Debreczenben).

Eötvös Károly (valami kézzel fogható személyes kérdés miatt).

Bartók Lajos (oly dologért, melynek utó-játéka a fenyítő bíróság előtt folyt le).

Degré Alajos (mert Czegléden ellenje-löltje volt) stb.

Hát tiszteletbeli hazaárulókat nem nevezett ki?

A többi nem tudom mivel érdemelte ki a proscibáltatást? a fennemlitettek csak is Verhovay Gyula egyénisége ellen követtek el vétséget. Verhovay ellen véteni tehát hazaárulás!

Na, ennyit nem arrogált még Magyarországnak magának soha senki.

II-ik Rákoczy Ferencz fejedelmi vagyont, vért, életet, családot, két felajánlott koronát, szóval mindent, minden boldogságot, mit az emberek legboldogabbika birhat, áldozott a hazáért, még sem jutott eszébe soha hazaárulással vádolni azt, aki személye ellen vét. De az csak II-ik Rákoczy Ferencz volt, és nem I-ső Verhovay Gyula.

Hát tulajdonképp mit is tett eddig Verhovay Gyula a hazáért? ..... szitkozódott, aztán megint szitkozódott, s mindig szitkozódott, de ezt annyi virtuozitással, hogy az olvasónak néha hajaszála is égnek meredt tőle. Új nyelvet és új szótárt hozott be a napi sajtóba, de nem talált hálás talajra, mert az ő lapját kivéve, sehol sem tenyészik.

XVI.

Nem kell handa-banda.

Ime a függetlenségi párt vezérférfiai.

Én imádkozom a közjogi ellenzék győzelmeért; szivem, lelkem meggyőződése ezen elvekért lángol, harczoltam és szenvedtem érte; hive voltam mindég, az vagyok ma is, legboldogabbnak érezném magam abban az órában, a melyben a fennálló rendszert bukni látnám; ha megérném, hogy a közjogi ellenzék annyi jeles tagja a házban és még több, az országban kitartó küzdelmeinek azon eredményét kivivta, hogy végre megmutathatná, tud-e segíteni a haza ügyén? mert hogy akar, az szent és igaz.

És mégis azt mondom, Isten ments, hogy az a sok derék hazafi a függetlenségi párt mostani vezértagjainak szárnyai alatt vonuljon a haza azon szentélyébe, a honnan áldást hint-het az országra, vagy kárhozatot annak minden egyes polgárára.

Madarász, Mocsáry, Verhovay és Németh Albert ur a ministeri padokon? ez a gondolat idegeimet megrázza.

Könnyebben bejut akárminő osztálybeli fél a mostani ministerek bármelyikéhez éjszaka, mint, ha a fenti urak kerülnének kormányra,

világos nappal csak az inasaik előszobájába is. Mit várhatnak tőlök a derék párt, a nemzet és a külföld? czifra körmondatokat igen, tán még ígéreteket is, de vigasztalást, barátságos közlékenységet aligha, hisz mostani vezérszerepökben is oly hatalmaskodók, részrehajlók s dölyfősek, hogy az ember azt sem tudja, nevéssen-e rajtuk, vagy boszankodjék? hát ha még a ministeri székekbe jutnának! na attól aztán igazán meg kellene szökni. De a derék párt bölcsesége és belátása ettől a végzetes állapottól meg fogja menteni az aggodó szíveket, abban az esetben, ha győzelem reménye mosolygna felé.

Gondolják meg a párt jelesei, hogy az igaz ügynek lényeges szolgálatot tesznek, nemcsak itt a házban, de országszerte, ha elhatározó lépésre szánják magokat. Sokan érzik már ennek szükségét, s még többen is átfogják látni, hogy ezekkel a vezérekkel a párt sorsa koczkáztatva van. Az országban várják az új alakulást.

Én leszámolva a körülményekkel, belenyultam a darázs-fészekbe, mert tűrhetlennek találok, hogy ily életrevaló nagy párt lelkiismeretlen, hiú, részrehajló és önző vezetők csel-szövényeinek legyen alárendelve.

Mérlegelje meg, s ítéljen a derék párt, ha számíthat-e győzelemre, míg a vezényletet

Mocsáry, Madarász és Németh ur, a zászlót pedig Verhovay viszi?

Aki eredményt akar, gondolkozzék, s határozzon.

A handa-bandát ünni kezdik az országban, mutatja Baranya megye, és a tös-gyökeres magyar városok elvesztése.

XVII.

A vérengző toll.

A multkor azt olvastam, hogy Szilágyi Virgil sajtópert indit Verhovay Gyula ellen. Ugyan minek? hisz ha én más párton volnék, s Verhovay megdicsérne, agyon restelleném. Összemarcangolt az ő tolla már akárhány független pártit is, így: Bartha Miklóst, Eötvös Károlyt, Degré Alajost, Bartók Lajost, Csávolszky Lajost. Az ő szitkozódásaitól már undorodik a jobbizlésű közönség.

Dienstl és Rüsztov élesre fent kardja nem ejtett vérengzőbb sebeket Bartha Miklóson, mint a minöket Verhovay mért rá kiméletlen tollával; a muszka pikák Degrén nem vittek nagyobb kaszabolást végbe, mint Verhovay vérengző tolla. Meghiszem, mindkettőnek fájt akkor, mostanáig azonban kigyógyulhattak, azóta sok alkalom kínálkozott megismerni, hogy kivel volt dolguk?

Hisz, a ki az ország minisiterelnökéről így ir:

(Függetlenség 295. sz.) „*Tisza Kálmánból a betörők és gyilkosok ministere lett Magyarországon*“, átlépte azon határt, melyen túl vérengző tollával magánembert sérthetne.

Megköveteli a tisztesség, hazafiság és a magyar név, hogy az ország legfőbb hivatalnokáról, a korona első tanácsosáról más hangon beszéljenek, különösen más hangon beszéljen egy országgyűlési tag, bármely pártból is, mert ily merénylet a kormányelnök ellen, a képviselő testület iránt is lerontja a tekintélyt. „*Betörők és gyilkosok ministere!*“ hát nem az ország ministere? vagy az ország betörők- és gyilkosokból áll? Na drága nemzetem! köszönd meg a megtiszteltetést Madarász, Mocsáry és Németh Albertnek, kik őt profétáddá tették, mert vagy nem ministere Tisza Kálmán az országnak, vagy az ország többsége rablók és betörőkből áll.

Ebben nem csak az irány, de a logika is nagyszerű!

Na, ha ezt a külföld megtudja, szép fogalmat nyer, nem a kormányelnökről, de a t. házról és az egész nemzetről.

Rajta ifjúság! fáklyásmenetet Verhovaynak; rajta nép! rajta minden rendű választói Verhovaynak, ünnepeljék őt, hisz csak annyit mondott, hogy mindnyájan betörők és gyilkosok, mert ez idő szerint mindnyájok ministere Tisza Kálmán.

A sajtószabadságot oly szükségesnek találom a lélekre, mint a testre nézve az üde levegőt.

A sajtó szabadította fel a népeket, a szabadsajtó fejleszti dicsővé, nagygyá a szellemeiket; a szabadsajtó egy államnak több biztosíték mint hadserege; a szabadsajtó ellenőrzi a kormányzást és igazságszolgáltatást, védője a szegény és elhagyatottaknak, a gazdagok és hatalmasak ellen; nagy tényező az államok felvirágzásához.

Enélkül nincs műveltség, üdv és szabadság, s azért mikor szivemből mondom:

Éljen a sajtó szabadság!

Ugyan akkor teljes lelkemből felkiáltok:

Vesszen a sajtó féktelenség!

Ez a sajtószabadság fattyusarja, mely a gyümölcsöző fától a fejlődésre és érlelésre szükséges nedveket elszívja; az a pusztító jég, mely az áldásos eső közé keveredik. És hol van e jégkár ellen a biztosítás?

Az esküdtszékekben? Gyönyörű intézmény; becsülésben álló, kifogástalan jellemű, józan és független polgárok ítélnék lelkiismeretök szerint. A sajtó azonban ne szólhasson az esküdtekről jót vagy rosszat, se tárgyalás előtt, se tárgyalás után. Ne mondja nekem senki, hogy arra a tisztességes iparosra nincs hatással, ha megdicsérik vagy lepiszkolják. Olvassa családja,

ismerőse, legénye a sürgönyt, mely üdvözli az esküdtek itéletét és büszke rá. Ellenben agyon restelli, ha olyasmi történik, mint például mikor a vétkest kimondták a debreczeni szerkesztőre, aztán jött a vezérczikk ily czim alatt:

A debreczeni tizenkét buta.

Na már engedelmet kérek, de az olyan egyszerű, s becsületére méltán büszke ember háromszor is föllebez lelkiismeretéhez, mielőtt magát ily eshetőségnek kiteszi.

A vérengző tollak merényletei elől még bátrabbak is meghátrálnak, annál inkább a békességes egyszerű polgár.

Mindenekelőtt pedig a közvélemény legyen méltányos bíró és ítélje meg, érdemli-e oly lap a fentartást, melyben a botrányt hajhászó s vérengző tollak egymást váltogatják.

XVIII.

Mi legyen hát?

Elég régen űzi mindhárom párt a haza és közvélemény irányában a szembekötödsi játékot, s ellehetnek rá készülve, hogy ezen az uton, ily viszonyok közt nálunk a parlamentismus hamar le fogja magát járni. A pártok vegyék komolyabban állásukat, s a képviselőséget ne tekintsék *sport*nak. Vessen számot mindenki magával, bir-e elég erkölcsi

bátorsággal, ha visszaélést tapasztal saját pártjabeli vezérférfiaknál is, azt erélyesen megtámadni; bir-e elegendő lelki erővel magán érdekeit, egyéni hajlamait a közjónak alárendelni? ha igen, merjen sikra szállni, s egyik úgy, mint a másik ellenőrizze az intéző kezeket.

A pártok állása, mint ma szervezvék, tarthatatlan.

A kormánypártnál Tisza Kálmán kezéből a vezérszerepet ki nem veszi, s ki sem veheti senki, különben mindjárt szétbomlik a párt. De azt mégis meg lehetne várni, hogy más vezérkara, s vezérkar főnöke legyen. Szólottam róluk fentebb. Ezen, a megbízó leveleket szerző félistenek hatáskörét törölje el, mert ez aláassa a párt tekintélyét, s elerkölcsteleníti az országot. Merészelt már Tisza Kálmán nagyobb dolgokat is, merjen hát olyat, ami meglehet, pártjában pillanatnyi megdöbbenést fogna szülni, mert sok megbízólevelet változtatna kánforrá, de tiszteletet s bizalmat támasztana az országban. Legyen, ne csak erős pártvezér, tevékeny miniszter, de szigorú erkölcs bíró is; mondja ki egyszer, hogy pártjából semmi végrehajtási segélyezés, választási költségek nem osztogathatók, s azonnal meg fog szünni minden részről a vesztegetési kísérlet.

Ha valakitől a világon, Tisza Kálmántól megvártuk, hogy az ő kormánya alatt tiszta

választásoklesznek. Kisértse megegyeszer, mitör-
ténhet? legfeljebb, hogy kisebbségben marad.

Volt ő már kisebbségnek vezére, s akkor
volt legerősebb.

Nézzen szembe a lehetőséggel, hogy ki-
sebbségben maradhat, azt hiszem ér valamit
az is, ha önérzettel mondhatná:

Elvesztettem a többséget, de megmen-
tettem a párt becsületét; odahagytam a mi-
nisteri széket, de a polgári erénynek utat
nyitottam a hazában.

A mérsékelt ellenzéknek, hogy mint
párt nyomatékkaal vethesse szavát a mérlegbe
biztos alapra kell állnia, s hogy szervezkedése
egységes legyen, birjon vezérrel. Mig ez nincs,
tiszteletreméltó töredék marad.

A sok közül egyet, mig mind el nem
fogy, s mindenekelőtt programmot.

Ha van a kormánypártnak félistenekből
álló végrehajtó bizottsága, a függetlenségi
pártnak is van ilyen csupa vezérférfiakból.
Nem tudom melyik ártalmasabb, a kormány-
párti vezérkar-e, vagy a függetlenségi vezér-
klikk? annyi bizonyos, hogy amily tele ma-
rokkal az a pénz, oly tele marokkal szórja ez
a port a közönség szemébe.

A függetlenségi vezérklikket, annak a

jóravaló, tisztességes pártnak munkába fog kerülni, hogy a nyakáról lerázza, pedig le kell ráznia, ha méltón akarja betölteni helyét a házban, tekintélyt szerezni az országban, s igényt tartani a megerősödéstre. Az a klikk egymást támogatja, nem szeretetből, nem ragaszkodásból, hanem mert olyan, mint a golyókból felállított halom, ha egyet kimozdítunk, az egész összeomlik.

A függetlenségi vezérklikk valóságos Antäus; küzdés közben siet az anya földet érinteni, hogy új erőt merítsen. A vezérklikk is, valahányszor meginog, siet Turinba szellemi erősítést nyerni. Remélem, eljő a Herkules, ki őt a levegőben megfojtsa.

Nagy ember türelmével lelkiismeretlenebbül soha vissza nem éltek, mint Kossuth Lajoséval. Nagy szellem ragyogó sugarait önző czélokra még soha senkisémm használta úgy fel, mint ezen szemfényvesztő vezértagok Kossuth Lajosét. Ha a vezértagok valamelyike kegyenczét a választásoknál semmiképp sem remélte keresztülvihetni, alkalmatlankodott Kossuthnak egy kis ajánlatért; ha egyik másik vezértag iránt kezdett a bizalom csökkenni, szaladt ki Kossuthoz. És mernek irni oly dolgokat, amik meg nem történtek, s adnak Kossuth szájába oly szavakat, amiket soh' sem mondott. Ez történt egyik vezértaggal, ki el-

dicsekedett, hogy Kossuth, mint óhajtván s régóta várva-várt vendégét fogadta, hogy menyire helyesli működését s mi mindent vár tőle. Egy másik vezértag bizalmasan elbeszélte, hogy Kossuth indignációval lökte félre a lapot, a melyben ezek irvák. Az mindegy, azt a t. választók nem látták, de amit ő összeirt, azt olvasták.

Valahányszor a pártban egy kis különbözet, vagy baj mutatkozott, természetesen a vezértagokra vonatkozó, rajta! Simonyit, utána Helfyt küldték Olaszországba, hogy Gáat érintse, mert erőre van szükség. Elég a hír, hogy ott voltak, mert Kossuth neve nagy varázs, Kossuth szava döntő hatás.

Ez így megy évek óta.

Most a pártban megint lappang valami, az országban is kedvezőtlen nyilatkozatok történtek, elment tehát a vezér maga, s a lapok hirdetik, hogy három napot töltött Turinban.

Három napig volt Kossuth Lajosnál! ez csak elég ok, hogy a nagy férfit vezérszerepében továbbra is megerősítse?

Nem elég! ők, mint nem őszinték irányunkba, úgy nem őszinték hozzá sem. Előtte eltitkolnak sokat, nekünk pedig port akarnak szemeinkbe hinteni.

Vajjon elmondják-e a nagy száműzöttek a hős vezértagok, hogy ők itthon, ha egyik-

másik kipróbált hazafi, kissé utjakba esik, azonnal kikiáltják hazaárulónak, hogy ők e czímet még saját pártjukbelire is oly könnyedén pazarolják, mint valami huszártizedes a „teremtését!“ hisz elég ok valamelyik klikktag ellenében jelöltnék lenni, ha nincs is más pártbeli fölléptetve, hogy az illető a hazaáruló czímet megkapja. Madarász József Szegeden a kofák elé állt és Bakay Nándort kikiáltotta hazaárulónak. Bakay a pártnak mindenkor hive, tevékeny tagja, értelmes józan és becsületes iparos, a mult országgyűlés egyik jelentékeny tagja, hazaáruló, mert a klikk akarata elől nem tért ki, s Szegeden az ő jelöltjöknek a tért egészen át nem engedte.

A párt kezd a szítán átlátni, s már is elégületlenül sugdos. A közvélemény is kezd tisztába jönni a szemfényvesztő humbuggal, ezt mutatja Magyarország *legmagyarabb s legnagyobb városainak elvesztése*, melyeket a vezérség nagy bölcsessége, s önzetlen hazafisága többé vissza sem szerez, sőt.....azért minél előbb:

Le a vezérrel! ha mindjárt gyalog zárándokolt volna is Turinba.

Le a vezértagokkal!

Éljenek az ujak!

Éljen a párt!!!

	Lap
I. Áldozunk a közjóért	3
II. Böles intézkedések	7
III. Sovány eszköz	24
IV. A választások megindulnak	26
V. Az országgyűlés megnyílik.	45
VI. Tisza Kálmán	55
VII. Orczy Béla báró	59
VIII. Szapáry Gyula gróf	62
IV. Trefort Ágoston	63
X. Szende Béla	65
XI. A kormánypárt	70
Hegedűs Sándor	71
Láng Lajos	72
György Endre	73
XII. Félistenek	75
Podmaniczky Frigyes báró	75
Baross Gábor	79
Harkányi Frigyes	81
Kovách László	82
Móricz Pál.	83
XIII. A kik sokra vihetik	87
Göndöcs Benedek	88
Herics Antal	88
Latinovits Gábor.	89
Baranyi Ödön.	93
Neppel Ferencz	94
XV. Mérsékelt ellenzék	97
Sennyey Pál báró	99
Apponyi Albert gróf	99
Szilágyi Dezső	99
Grünwald Béla	100
XV. A függetlenségi párt.	102
Mocsáry Lajos	105
Madarász József	110
Németh Albert	112
Verhovay Gyula	118
XVI. Nem kell handa-banda	125
XVII. A vérengző toll	127
XVIII. Mi legyen hát?	130

BUDAPEST RÉVAI TESTVÉREK KIADÁSA.

A kit ketten szeretnek. Regény. Irta **Cantacuzéne-Altieri** Olga hercegnő. Ára 1 frt 40 kr

Az élet harcrai (Panin Szergius.) A francia akadémia által díjoszorúzott regény. Irta **Ohnet György**. Ford. *Fái J. Béla*. Ára 2 frt.

Fekről fökra. Regény. Irta **Gréville Henry**. Fordította *Nyáry László*. Ára 1 frt 20 kr.

Két ujkori Don Quixote. (Bouvard és Pécuchet.) Regény. Irta **Flaubert Gusztáv**. Fordította *Nyáry László*. 2 kötet. Ára 2 frt.

Quisisana. Regény. Irta **Spielhagen Frigyes**. Fordította *Peterdi-Prém József*. 2 kötet. (380 lap.) Diszes kiállításban. Ára 2 frt.

Az elhagyott ház. Regény. Irta **Claretie Gyula**. 2 kötet. Ára 2 frt 40 kr.

Az elrablott örökös. Regény. Az angol eredeti után írta Frankenstein Hermina. 2 rész egy kötetben. Ára 1 frt. 50 kr.

A harang. Schiller Frigyes költeménye. Ford. *Gáspár Imre*. Ára 25 kr.

Rajzok. Irta **Kisfaludy Atala**. (Tartalom: Mikor a fecske visszatér. — A nagymama kukulája. — Nyáregji álom. — Migraine — Pál fordulása. — A mit a szomorufűz beszélt.) Egy vastag kötet. (314 lap.) Ára 2 frt helyett csak 1 frt. 20 kr.

Az asszony kegyelméből. Regény. Irta **Gréville II.** Ford. *Zempléni P. Gyula*. Diszes kiállításban. Ára 1 frt 50 kr.

Deák Ferencz adomák. Diszes kiállításban. Ára 1 frt. 20 kr.

BUDAPEST RÉVAI TESTVÉREK KIADÁSA.

Páter Péter. Regény. Irta **Jókai Mór.** Diszes kiállításban. Ára 1 frt 40 kr.

Az özvegy tehénkéje. Elbeszélés. Irta **Abonyi Lajos.** Diszes kiállításban. Ára 1 frt.

Bőkezű uzsorás. Regény. Irta **Degré Alajos.** 2 kötet. Diszes kiállításban. Ára 2 frt.

A honboldogítók. Regény. Irta **P. Szathmáry Károly.** 2 kötet. Diszes kiállításban. Ára 2 frt 80.

Köd előtttem, köd mögöttem. Regény. Irta **Véka Lajos** kiállításban. Ára 4 frt. 4 kötet (734 lap.) Diszes

A féltudósok. Humoros regény. Irta **Bartalus István.** Diszes kiállításban. Ára 1 frt 80 kr.

Numa Roumestan. Regény. Irta **Daudet Alfonz.** Fordította *Fái J. Béla.* 2 kötet. Diszes kiállításban. Ára 2 frt. 40 kr.

Egy spanyol leány története. (Gloria) Korrajzi regény a spanyol társadalomból. Irta **Galdos B. Perez.** Fordította *Nagy István.* 3 vastag kötet. (808 lap.) Diszes kiállításban. Ára 4 frt.

A legnagyobb bolond. Regény. Irta **Rákosi Jenő.** 2 kötet. Ára 2 frt. 50 kr.

Ősök és unokák. Regény. Irta **Kazár Emil.** Ára 2 frt.

Keresztek. Tíz rajz. Irta **Petelei István.** Ára 1 frt. 60 kr.

1) 001 0006 662 034
 2) 001 0006 662 024
 3) 001 0006 662 010
 4) 001 0006 661 853
 5) 001 0006 661 904
 6) 001 0006 661 881
 7) 001 0006 661 860
 8) 001 0006 661 884
 9) 001 0006 661 844
 10) 001 0006 661 4792

1999-07-07

1994

1978

7
 del. red.

